
Chao ab chao

Az irányelvi kollíziós szabályok továbbélése a Róma I. rendelet elfogadását követően

Czigler Dezső Tamás*

I. A kollíziós jog töredezettsége

1. Általános megjegyzések

Azt követően, hogy az Európai Unión belül a szerződésekre, illetve a szerződésen kívüli kötetmi viszonyokra alkalmazandó Róma I. rendelet (a továbbiakban: „rendelet” vagy Róma I. rendelet¹), valamint Róma II.² rendelet (a Róma I. és II. rendeletek a továbbiakban együtt: „rendeletek”) elfogadásra kerültek, sok szó esik arról, hogy a korábbi irányelvi szabályozás helyett (mellett) végre nagyobb területet lefedő, egységes kollíziós normák kerültek megalkotásra az Unióban. A korábbi időszakra³ – értsd ez alatt a rendeletek megalkotása előtti éveket – a kollíziós jog töredezettsége volt a jellemző. Amennyiben kollíziós szabályokat fogadtak el, azok jórészt irányelvekben voltak megtalálhatóak, és általában csupán egy-egy terület szabályozásának kiegészítésére szolgáltak. Hasonló rendelkezések létrehozása leginkább a fogyasztóvédelem terén, illetve a biztosítási jog terén volt jellemző.

Ezt a technikát, amely feldarabolta az uniós/közösségi kollíziós jogot, számos szerző kritizálta.⁴ A hátrányai közé tartozott egyrészt, hogy a partikuláris területeken megalkotott uniós/közösségi kollíziós joganyagot nehezen átláthatóvá, töredezetté tette. Másrészt a tagállamok egyes megoldásai, ahogyan átültették e szabá-

* Tudományos segédmunkatárs, MTA Jogtudományi Intézete. A szerző ezúton szeretne köszönetet mondani Darázs Lénárdnak a kapcsolódó hasznos észrevételeiért.

¹ Az Európai Parlament és a Tanács 593/2008/EK rendelete (2008. június 17.) a szerződéses kötelezettségekre alkalmazandó jogról (Róma I.). HL L 177., 2008.07.04., 6.

² Az Európai Parlament és a Tanács 864/2007/EK rendelete (2007. július 11.) a szerződésen kívüli kötetmi viszonyokra alkalmazandó jogról („Róma II.”). HL L 199., 2007.07.31., 40.

³ Czigler D. T.: *Pantha rhei – Anyagi jogegységesítés és a nemzetközi magánjog fejlődése az Európai Közösségben. Állam- és Jogtudomány*, Vol. 49 (2008) No. 2 161-164.

⁴ Kritikára ld. pl. *Európai közösségi elemek a magyar magán- és kereskedelmi jogban* (Szerk. Vékás L.). KJK KERSZÖV, Budapest, 2001. 89. és *uo.* 165 és 166. lj.

lyokat a saját nemzeti jogukba, diverz képet mutattak.⁵ Harmadrészt, e szabályok a létező, egységes nemzeti rendszereket is szétzilálták. Utóbbi különösen jellemző volt a biztosítási jog terén; az uniós/közösségi szabályozás a nemzeti, jól működő biztosítási rendszereket „átépítette”, a szabályokat – bizonyos pontokon igencsak szerencsétlen megoldásokat alkalmazva – átírta. Uniós oldalról nézve pedig például a kollíziós biztosítási jogi *acquis* szinte teljesen átláthatatlanná vált. Ehhez képest nagy előrelépés, hogy végre jelentős területeket lefedő rendeletek megalkotására került sor.

Az uniós nemzetközi magánjog fejlődésének – ahogyan jelen írás szerzője látja – manapság négy főbb, meghatározó útja van.

Az egyik az Európai Bíróság jogfejlesztése; a Bíróság az *acquis communautaire* értelmezése során gyakorlatilag önálló kollíziós jogi szabályokat alkot. Gondoljunk csak e körben a névviselésre vonatkozó szabályokra,⁶ vagy az éppen folyamatban lévő származási ország elvének értelmezésére,⁷ esetleg a társasági szabályozás kapcsán a székhely-bejegyzés elve körében hozott szabályokra.⁸

A másik lényeges és manapság jellemző normaalkotási mód, amely gyakorlatilag az irányelvekhez hasonló töredezettséget hoz létre, hogy kollíziós normákat „csapnak” egyéb területekkel foglalkozó jogszabályokhoz hozzá. Ez történt például a fizetéseképtelenségi eljárásra vonatkozó szabályoknál, ahol a fizetéseképtelenségi eljárásra alkalmazandó jogot rögzítették⁹ – érdekesen ötvözve az eljárásjogot a kollíziós joggal. Annyiban változott meg a helyzet a korábbi állapothoz képest, hogy újabban talán kevésbé irányelveket, mint inkább kollíziós tartalmú rendeleteket alkotnak. Az irányelvi szinten érdekes tendencia ugyanakkor, hogy a belső piachoz kötődően számos szabályban kodifikálták a származási ország elvét, amelynek le-

⁵ Vékás L.: Der Weg zur Vergemeinschaftung des Internationalen Privat und Verfahrensrecht – Eine Skizze. In: *Liber Memorialis Petar Šarčević: Universalism, Tradition and the Individual* (Ed.: Erauw, J.–Tomljenović, V.–Volken, P.). Sellier – European Law Publisher, Munich, 2006. 178-179. és *uő.* Európai közösségi fogyasztóvédelmi magánjog. In: *Európai közösségi elemek... i. m.* 91.

⁶ Ld. Raffai Katalin a nemzetközi magánjogot oktatók 2009. évi kerekasztal beszélgetésén elhangzott előadását. Az előadás rövid vázlata elérhető: Czigler D. T.: Vélemények nemzetközi magánjogi kódexünk 2009 évi módosításáról és az európai polgári eljárásjog fejlődési irányáról. *Magyar Jog* Vol 57 (2010) No. 4 247-253.; *Vö.* C-148/02. sz. ügy. Carlos Garcia Avello kontra belga állam. EBHT 2003., I-11613.; C-353/06. sz. ügy. Stefan Grunkin és Dorothee Regina Paul kontra Leonhard Matthias Grunkin-Paul és Standesamt Niebüll. EBHT 2008. I-07639. Utóbbi ügy elemzésére ld. Lehmann, M.: What's in a Name? Grunkin-Paul and Beyond. *Yearbook of Private International Law*, (2008) Vol. 10. 135-164.

⁷ Bundesgerichtshof Beschluss vom 10. November 2009. VI ZR 217/08, elérhető: <http://dejure.org/dienste/vernetzung/rechtsprechung?Gericht=BGH&Datum=10.11.2009&Aktenzeichen=VI%20ZR%20217%2F08> (2010. május 15.).

⁸ Áttekintésükre ld. pl. Czigler D. T.: Az Európai Unió kollíziós társasági joga. *Állam- és Jogtudomány*, (2010) (megjelenés alatt); *Vö.* BURIÁN: Personal Law of Companies and Freedom of Establishment. *RHDI – Revue Hellenique de Droit International*, Vol. 61. (2008) No. 1 72.; KOROM, V.-METZINGER, P.: Freedom of Establishment for Companies: the European Court of Justice confirms and refines its *Daily Mail* Decision in the *Cartesio* Case C-210/06. *ECFR – European Company and Financial Law Review*, Vol. 6 (2009) No. 1 125-161.; SPAHLINGER, A.-WEGEN, G.: *Internationales Gesellschaftsrecht in der Praxis*. C. H. Beck, München, 2005. 273-306.

⁹ A Tanács 1346/2000/EK rendelete (2000. május 29.) a fizetéseképtelenségi eljárásról. HL L 160., 200.06.30., 191. 4. cikk

hetnek kollíziós hatásai is. Utóbbi elv alkalmazására – nem klasszikus kollíziós probléma lévén – jelen írásban nem fogunk kitérni.

A harmadik és legfőbb forrást a korábban felsorolt, rendkívül lényeges, nagyobb tárgyi hatállyal bíró Róma I. és II. rendeletek alkotják.

A negyedik lehetséges és szintén az Unióhoz kötődő út az egyezményekhez való csatlakozás, illetve a tagállamok által nemzetközi egyezmények létrehozása. Ez az utóbbi időben – a bel- és igazságügy közösségiesítését követően – kissé hátrább szorult. Ugyanakkor például a családi jog területén – lásd a tartásra alkalmazandó jog meghatározását,¹⁰ vagy a gyermekekkel kapcsolatos hágai egyezményeket¹¹ – még mindig rendelkezhet szereppel, mint ahogyan bizonyos esetekben a Római Egyezmény is alkalmazást nyer (ld. később).

2. *Déjà vu* – a hiba a mátrixban van

(a) *A rétegek egymáshoz való viszonya kaotikus.* A fenti négy réteg, illetve az ezekhez csapódó nemzeti szabályozás nem választható el élesen és egyértelműen egymástól. Az egyes rétegek közötti kapcsolat ugyanis általában nem egyszerűen tisztázható, és csak hosszas „bogarászás” után látható a maga teljességében tisztán. Ebből a gyakorló jogászok számára komoly zavar keletkezhet (mondhatni: orákulumi képességekkel kell helyenként bírnia annak, aki ki tudja választani, hogy melyik szabályt kell alkalmazni).

Például fogyasztói szerződésekre elvileg a Róma I. rendeletet, a rendelet 6. cikkét kellene alkalmazni. A rendeletet ugyanakkor csak 2009. december 17-e utáni jogviszonyokra lehet alkalmazni. Ha a szerződést 2009. januárjában kötöttük, arra a Róma Egyezmény szabályai¹² adnak támpontot számunkra. Ha viszont olyan területen kötünk szerződést, amely kivételt képez a rendelet alkalmazása alól és az irányelvi szabályozás alá tartozik, akkor az irányelv által szabályozott kérdésekben az irányelv átültetésére hozott nemzeti normák alapulvételével kell eljárni. Egyéb területekre – például az értékpapírokból származó kötelezettségekre – a nemzeti kódexek-törvények tartalmazzak szabályokat.¹³ Utóbbi esetben a hazai bíróságok-

¹⁰ A Tanács 4/2009/EK rendelete (2008. december 18.) a tartással kapcsolatos ügyekben a joghatóságról, az alkalmazandó jogról, a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról, valamint az e területen folytatott együttműködésről. HL L 7., 2009.1.10., 1. 15. cikk: „Az alkalmazandó jog meghatározása: A tartási kötelezettségekre alkalmazandó jogot a 2007. november 23-án elfogadott, a tartási kötelezettségekre alkalmazandó jogról szóló hágai jegyzőkönyvvel (a továbbiakban: a 2007. évi hágai jegyzőkönyv) összhangban kell meghatározni azokban a tagállamokban, amelyekben ez a jogi eszköz kötelező erővel bír”.

¹¹ A gyermek jogellenes külföldre vitelének magánjogi vonatkozásairól szóló 1980-as hágai egyezmény (Magyarországon kihirdette: 1986. évi 14. tvr.); A gyermekeknek a nemzetközi örökbefogadások terén való védelméről és az ilyen ügyekben történő együttműködésről szóló 1993-as hágai egyezmény (Magyarországon kihirdette: 2005. évi LXX. törvény).

¹² A szerződéses kötelezettségekre alkalmazandó jogról szóló, 1980. június 19-én aláírásra megnyitott egyezmény (Magyarországon kihirdette: 2006. évi XXVIII. törvény). Vö. MICKLITZ, H. W.: Vertragsrecht – EVÜ und IPR. In: *Europäisches Verbraucherrecht* (Reich, N.-Micklitz, H. W.). Nomos, Baden-Baden, 2003. 457-489.

¹³ Zárójelben jegyezzük meg, hogy ráadásul e körben más norma vonatkozik az értékpapírok adásvételi szerződésére, illetve a belőlük származó kötelezettségre. A rendelet vonatkozó cikkének [1. (2) bekezdésének d) pontja] – alapvetően a Római Egyezményhez kötődő, de jelenleg is használható – ér-

nak a Nemzetközi magánjogról szóló 13. törvényerejű rendelet (a továbbiakban: „Nmjt.”) alapján kell eljárniuk.¹⁴ Hasonló szelekciós mechanizmusok élnek a Róma II. rendelet kapcsán is: például a sajtóeljárásokra valamint egyéb személyiségi jog-sértésekre a rendelet nem alkalmazható, szemben az általános károkozással; ezekre a nemzeti szabályok vonatkoznak. Bizonyos államok ugyanakkor emellett a károkozások egyes típusaira nemzetközi egyezményeket alkalmaznak; ilyen például a közúti balesetekről szóló hágai egyezmény,¹⁵ amely kivételt képez a rendelet alkalmazása alól.

(b) „Lukak” a Róma I. rendeletben. A jogforrási oldalról közelítve a Róma I. rendelet nézetünk szerint három nagyobb jelentőségű kivételi szabályt tartalmaz, amely kizárja, kizárhatja az alkalmazását.

Egyrészt kivételt képezhetnek az alkalmazása alól bizonyos nemzetközi egyezmények. Hasonló egyezmény lehet a korábban említett Római Egyezmény a 2009. december 17-e előtt megkötött szerződések tekintetében. Emellett a rendelet 25. cikke rögzíti, hogy alkalmazása nem érinti az olyan nemzetközi egyezményeket, amelyeknek a Rendelet elfogadásának időpontjában egy vagy több tagállam a részese, és amelyek a szerződéses kötelezettségek tekintetében kollíziós szabályokat állapítanak meg. E szerint tehát a nemzetközi egyezményi szabályozások tovább élhetnek, ám a tagállamok hasonló megállapodásokat a jövőben nem köthetnek többé. Lényeges a tárgyi hatály szűkítése: bizonyos esetekben a rendelet nem alkalmazható. Ilyenek lehetnek például az értékpapírokból eredő kötelezettségek. Végül, az egyezmény alkalmazása nem érinti a korábban meghozott uniós normákban található kollíziós rendelkezéseket. Ez utóbbi kör viszonylag jól körülhatárolható. Ha a rendelet e szabályokat felülírta volna, legalább e normák egységesítése megtörténhetett volna, és a jövőben lehetett volna koncentrálni az egyéb területekre.¹⁶ Ez sajnos a kodifikáció során nem történt meg.

telmezéséhez ld. Basedow: Internationales Verbrauchervertragsrecht – Erfahrungen, Prinzipien und europäische Reform. In: *Festschrift für Erik Jayme* (Hrsg. Mansel, H.-P. et al.) Sellier, München, 2004. 9.

¹⁴ Nmjt. 27. § (1) Értékpapíron alapuló kötelezettség fennállására és terjedelmére a teljesítés helyén irányadó jogot kell alkalmazni.

(2) A nyilvános kölcsön alapján kibocsátott kötvényen alapuló kötelmi jogok és a kötelezettségek keletkezését, átszállását, megszűnését és érvényesítését a kibocsátó személyes joga szerint kell elbírálni.

(3) Ha az értékpapír áruval való rendelkezés jogát biztosítja, a dologi jogi hatásokra ennek a törvényerejű rendeletnek a dologi jogviszonyokra vonatkozó rendelkezéseit kell alkalmazni.

(4) Ha az értékpapír tagsági jogot testesít meg, az értékpapíron alapuló jogok és kötelezettségek keletkezését, átszállását, megszűnését és érvényesítését a jogi személy személyes joga szerint kell elbírálni.

¹⁵ Convention of 4 May 1971 on the Law Applicable to Traffic Accidents.

http://www.hcch.net/index_en.php?act=conventions.text&cid=81 (2010. április 30.). A következő tagállamokban van hatályban: Ausztria, Belgium, Csehország, Franciaország, Lengyelország, Lettország, Litvánia, Luxemburg, Hollandia, Szlovákia, Szlovénia, Spanyolország. Vö. Nagy CS. I.: The Rome II Regulation and Traffic Accidents: Uniform Conflict Rules with Some Room for Forum Shopping - How So? *Journal of Private International Law*, Vol. 6 (2010) No. 1 93-108.

¹⁶ Egyetértünk ugyanakkor azon véleménnyel, hogy a Róma I. rendelet felülvizsgálata hasznos lehet, hiszen a norma alkalmazása során felmerülő problémák alapján az esetleges szükséges revíziókat meg lehet ejteni, ld. Darázs L.: A fogyasztói szerződések új kollíziós jogi szabályrendszere. *Magyar Jog*, Vol. 57 (2010) No. 2 126.

Mivel a fentebb említett három kivételi kategória jelentős területeket fed le, azt mondhatjuk, hogy a Róma I. és II. rendelet megalkotását követően is a korábbi zavaros helyzethez hasonlóval találkozunk, csak még „csavartunk” egyet rajta: a kollíziós „joggyártás” nem fordult ált az uniós normák átgondoltabb megalkotásába.¹⁷

A továbbiakban a kivételek közül kimondottan az irányelvi szabályozást vesszük górcső alá. Abból eredően, hogy az irányelvek létezésének problematikája leginkább a Róma I. rendelethez kötődik, jelen írásban jórészt e rendelettel, illetve a vonatkozó irányelvek elemzésével fogunk foglalkozni.

II. A Róma I. rendelet kivételi rendszere az irányelvek terén

1. A rendelet javaslatának megoldása

A Róma I. rendelethez hasonlóan már a rendelet javaslata (a továbbiakban: „*Javaslat*”)¹⁸ is tartalmazott egy kivételi szabályt, amellyel a rendelet viszonyát kívánták az egyéb uniós/közösségi szabályokkal tisztázni. A javaslat „A közösségi jog más rendelkezéseivel való kapcsolat” elnevezésű 22. cikke így fogalmazott:

„E rendelet nem érinti az Európai Közösségek intézményei által hozott olyan jogi aktusok alkalmazását vagy elfogadását, melyek:

(a) meghatározott területeken a szerződéses kötelezettségekre vonatkozó kollíziós szabályokat tartalmaznak; a jelenleg hatályban lévő ilyen jogi aktusok felsorolását az I. melléklet tartalmazza.

(b) szerződéses kötelezettségeket szabályoznak, és a felek akarata értelmében olyan tényállásokra alkalmazandók, melyek esetén több ország joga is alkalmazható lenne;

(c) a belső piac megfelelő működését elősegítő szabályokat tartalmaznak, amennyiben e szabályok nem alkalmazhatók együttesen a nemzetközi magánjogi szabályok által meghatározott jogra.”

Jól látható, hogy ez a szabályozás kissé túlbonyolította volna a kivételek rendszerét. Ehhez még hozzájárult az is, hogy az a) ponthoz, azaz a hatályban lévő jogi aktusokhoz tartalmazott egy önálló listát is, mely – mint azt fentebb is láthatjuk – az I. számú mellékletben volt található. E szerint a rendelet a következő jogi aktusok alkalmazását nem érintette volna:

- az 1993. március 15-i 93/7/EGK irányelv a tagállam területéről jogellenesen kiszállított kulturális tárgyak visszaszolgáltatásáról,
- az 1996. december 16-i 96/71/EK irányelv a munkavállalók szolgáltatások nyújtása keretében történő kiküldetéséről,

¹⁷ Basedow, J.: European Private International Law of Obligations and Internal Market Legislation – A Matter of Coordination. In: *Liber Memorialis Petar Šarčević. Universalism, Tradition and the Individual* (Ed. Erauw, J.-Tomljenović, V.-Volken, P.). Sellier, München, 2006. 17.; Jayme, E. – Kohler, CH.: Europäisches Kollisionsrecht 2006: Eurozentrismus ohne Kodifikationsidee? . *IPrax - Praxis des internationalen Privat- und Verfahrensrechts*, Vol. 26 (2006) No. 6 539-541.

¹⁸ Javaslat – Az Európai Parlament és a Tanács rendelete a szerződéses kötelezettségekre alkalmazandó jogról. COM (2005) 650 végleges

- a 92/49/EGK és a 2002/13/EK irányelv által kiegészített és módosított, az 1988. június 22-i 88/357/EGK második irányelv „az életbiztosítás körén kívül eső biztosításokról”,
- a 92/96/EGK és a 2002/12/EK irányelv által kiegészített és módosított, az 1990. november 8-i 90/619/EGK második irányelv „az életbiztosítási tevékenységekről”

E felsorolás igencsak foghíjas volt, kérdésként merült fel, hogy mi lett volna a többi fogyasztóvédelmi és biztosítási jogi szabállyal? Vélhetően – bár biztosak nem lehetünk benne – e szabályok jelentős része a 22. cikk (c) pontja alá esett volna, így azok továbbra is alkalmazandóak maradtak volna. Ebben az esetben viszont a felsorolás fölösleges lett volna. E problémát a Róma I. végső szövegében úgy oldották fel, hogy a listát nem mellékeltek a rendelethez, illetve a biztosítási szerződésekre vonatkozó joganyag meghatározó részét beépítették a rendeletbe.

2. A rendelet végső szövegének megoldása

(a) *Általános szabályok: az egyéb uniós kollíziós szabályok megelőzik a rendelet alkalmazását.* A rendelet végső szövege a fenti, igencsak szövevényes rendszeren jelentősen egyszerűsített, és tulajdonképpen egy mondatban rendezi az egyéb uniós jogszabályokkal való kapcsolatot. A 23. cikke szerint „a 7. cikk (a biztosítási szerződésre alkalmazandó jogi szabályok – a szerző) kivételével e rendelet nem érinti a közösségi jog azon rendelkezéseinek alkalmazását, amelyek egy adott kérdéssel kapcsolatban a szerződéses kötelezettségek tekintetében irányadó kollíziós szabályokat írnak elő”.

Magyarán szólva a rendelet biztosítási szerződésekre vonatkozó szabályainak (ld. később) kivételével az összes többi, uniós kollíziós jogot is tartalmazó norma megelőzi a rendelet alkalmazását! A fogyasztóvédelmi és egyéb szabályok tehát – a teljesen szétesett biztosítási szerződési szabályok kivételével – továbbra is életben maradtak, a várt fogyasztóvédelmi jogegységesítés elmaradt. Amennyiben a szabályok és a Róma I. rendelet között ütközés áll fenn, általános szabályként a rendeletet félre kell tenni, és e normákat kell továbbra is alkalmazni.

Lényeges leszögezni, hogy a Róma I. rendelet ezekben az esetekben is háttér-szabályként működik: csak akkor kell az alkalmazását mellőzni, ha annak eredménye ütközik az irányelvek alkalmazásával.

(b) *Egy furcsa megoldás: azon szabályok, melyek elvileg a rendelet alá tartoznak, de mégsem nyernek alkalmazást.* A fentebb említettek mellett a Róma I. rendelet a fogyasztói szerződések terén a rendelet 6. cikke következő szöveget tartalmazza:

„(4) Az (1) és (2) bekezdés (a fogyasztói szerződések általános szabályai – a szerző) a következő szerződésekre nem alkalmazandó:

...b) fuvarozási szerződések, kivéve a szervezett utazási formákról szóló 1990. június 13-i 90/314/EGK tanácsi irányelv szerinti szervezett utazásra vonatkozó szerződéseket;

c) ingatlannal kapcsolatos dologi jogra vagy ingatlanbérletre vonatkozó szerződések, kivéve az 94/47/EK irányelv szerinti, az ingatlanok időben megosztott használati jogára irányuló szerződéseket...”

Ez alapján – pusztán a rendelet szövegét olvasván – azt hihetnénk, hogy a rendelet fogyasztóvédelmi szabályait a fogyasztói szerződések esetén lehet alkalmazni szervezett utazásra (szervezett utaztatásra) vonatkozó szerződésekre, illetve *timeshare* szerződésekre, annak ellenére, hogy utóbbi szerződéstípusokra létezik önálló uniós szabály. Magyarán szólva azt gondolhatnánk, hogy utóbbi irányelvi szabályokat végre felülírja a rendelet, és nem kell velük foglalkoznunk.

Álláspontunk szerint ugyanakkor e helyütt nem erről van szó: a kiegészítő szabályok nyernek alkalmazást ebben az esetben is, viszont a Róma I. szabályait háttérszabályként lehet alkalmazni azon esetekre, amikor a kiegészítő szabályok nem nyernek alkalmazást.

(c) *Az irányelvek típusai.* A továbbiakban a legfontosabb, a rendelet alkalmazásához kapcsolódó kollíziós rendelkezéseket is tartalmazó irányelveket tekintjük át. Azt ugyanakkor fontos tudni, hogy – a terület töredezettségéből eredően – ezen normákon túlmenően is létezhetnek kollíziós szabályok, amelyek kihathatnak a rendelet alkalmazására, és – a korábban ismertetett általános szabálynak megfelelően – felülírhatják a rendelet rendelkezéseit. Az irányelvek kapcsán – önkényesen, a praktikumot előtérbe helyezve – két csoportot különböztetünk meg:

- azon irányelveket, melyek nem fogyasztóvédelmi tárgyúak,
- a fogyasztóvédelmi irányelveket.

III. Nem fogyasztóvédelmi tartalmú irányelvek

1. A jogellenesen elvitt kulturális tárgyak visszaszolgáltatásáról szóló irányelv¹⁹

(a) *A norma tárgya.* A tagállamok területéről jogellenesen elvitt tárgyak visszaszolgáltatásáról szóló 93/7/EGK irányelv is tartalmaz kollíziós szabályokat. Az unióban e norma rendelkezik a nemzeti kincsek védelméről, azok jogellenes elvitele esetén azok visszavételéről. A nemzeti kincseknek sok fajtája lehet. Ilyenek lehetnek a régészeti tárgyak, művészeti, építészeti vagy vallási emlékművek alkotórészei, képek és festmények, mozaikok és rajzok, eredeti plakátok, szobrok, fényképek, filmek és ezek negatívjai, ősnyomtatványok és kéziratok egyes darabjai vagy gyűjteménye, beleértve a térképeket és kottákat is. E kategória alá tartoznak még a száz évesnél régebbi könyvek egyes darabjai vagy gyűjteménye, a kétszáz évesnél régebbi nyomtatott térképek, az archívumok és azok ötven évesnél régebbi darabjai, bármilyen anyagból, a zoológiai, botanikus, ásványtani vagy anatómiai gyűjtemények és azokból származó egyedi darabok, a történelmi, őslénytani, néprajzi vagy numizmatikai értékű gyűjtemények, a hetvenöt évesnél régebbi közlekedési eszközök.

¹⁹ A Tanács 93/7/EGK irányelve (1993. március 15.) a tagállam területéről jogellenesen kiszállított kulturális tárgyak visszaszolgáltatásáról. HL L 74., 1993.3.27. 1-8.

Az irányelv 2. cikke szerint a tagállamok valamelyikének területéről jogellenesen kiszállított kulturális tárgyakat vissza kell szállítani. A norma a konkrét eljárást (perindítás, stb.) is leírja.

(b) *A kollíziós jogi kapcsolás.* Noha a Róma I. javaslata kimondottan nevesítette e jogszabályt a rendelet alóli kivételként, ha áttekintjük az irányelv szövegét, azt látjuk, hogy egyértelmű, szerződésjogra történő kollíziós jogi utalást nem tartalmaz – hiszen a jogellenes elvitel esetén nem is szerződéses viszonyról van szó. Kollíziós szabályok ugyanakkor szórványosan megtalálhatóak az irányelvben. Ezek szerint a megkeresett állam nemzeti jogszabályai szerinti választott bírósági eljárás lefolytatását lehet elősegíteni, egyébként a megindítandó bírósági eljárásra a megkeresett állam jogszabályai alkalmazandóak. A bizonyítási teher kérdésében a megkeresett tagállam jogszabályai az irányadóak. A visszaszolgáltatást követően a kulturális tárgy tulajdonjogáról a megkereső tagállam joga rendelkezik.

(c) *Róma I. kontra Visszaszolgáltatási irányelv.* Ha közelebbről megvizsgáljuk, azt látjuk, hogy az irányelvben szabályozott kollíziós jogi kapcsolások alapvetően nem ütköznek a Róma I. rendelettel, miután más tárgykört szabályoznak; ilyen értelemben ezen irányelv nevesítése már a Róma I. javaslatában is felesleges volt.²⁰ Az irányelv és a rendelet szabályai kiegészítik egymást. Például a jogtalanul külföldre vitt műkincsre vonatkozó szerződésre alkalmazandó jogot szabályozhatja a Róma I. rendelet, ha a szerződést nem tekintjük érvénytelennek. A rendelet utóbbi megállapítására is tartalmaz alkalmazandó jogra vonatkozó szabályokat; ilyenek lehetnek az alaki illetve anyagi érvényességre vonatkozó 10. és 11. cikkelyei. A visszaviteli eljárásra alkalmazandó jogot, valamint a tulajdonjogra alkalmazandó jogot viszont a 93/7/EGK irányelv szabályozza.

2. A munkavállalók kiküldetéséről szóló irányelv²¹

(a) *A Róma I. rendelet munkavállalókra vonatkozó szabályai.* Mielőtt rátérnénk a kivétel, azaz a munkavállalók kiküldetéséről szóló irányelv szabályaira, célszerű röviden kitérni a rendelet munkaszerződésekre alkalmazandó általános rendelkezéseire. A munkaszerződésekre – a legáltalánosabb szabály szerint – azon jogot kell alkalmazni, melyet a felek szerződésükre választottak [rendelet, 8. cikk (1) bekezdés]. A jogválasztással a jogválasztás hiányában alkalmazandó jog munkavállalót védő rendelkezéseit – a kógens nemzeti szabályokat, más néven belföldi kötelező normákat – kikerülni nem lehet.²²

Jogválasztás hiányában a 8. Cikk (2) bekezdése szerint azon jogot kell alkalmazni, ahol, vagy ennek hiányában, „ahonnan” a munkavállaló a munkáját rend-

²⁰ Leible, S.– Lehmann, M.: Die Verordnung über das auf vertragliche Schuldverhältnisse anzuwendende Recht ("Rom I"). *RIW – Recht der Internationalen Wirtschaft*, Vol. 54 (2008) No. 8 531.

²¹ Az Európai Parlament és a Tanács 96/71/EK irányelve (1996. december 16.) a munkavállalók szolgáltatások nyújtása keretében történő kiküldetéséről. HL L 18., 1997.1.21., 1.

²² Háttérre és szakirodalmi hivatkozásokra ld. Czigler D. T.: Adalékok a nemzetközi magánjog kötelező normáinak elhelyezéséhez – Egy újonnan megjelent kötet margójára. *Jogtudományi Közöny*, Vol. 64 (2009) No. 11. 483-490.

szerint²³ végzi. Ha a fentiek alapján az alkalmazandó jogot nem lehet megállapítani, a szerződésre a munkáltató telephelyének joga alkalmazandó.

(b) *A kiküldetési irányelv tárgya.* Az irányelvet – a fenti szabályok mellett (felett) – arra a tagállamban letelepedett vállalkozásra kell alkalmazni, amely a szolgáltatások transznacionális nyújtása (a szolgáltatásnyújtás szabadsága) keretében munkavállalókat küld egy másik tagállam területére. A kiküldetés alatt érthetünk önálló kiküldetést vagy munkaerőkölcsönzést, esetleg kiküldetést az anyavállalkozás egy leányvállalatához, fióktelepéhez.

(c) *Kollíziós szabályok.* A témánk szempontjából fontos szabályokat az irányelv 3. cikke tartalmazza. E szerint attól függetlenül, hogy a Róma I. rendelet alapján milyen jogot kell alkalmazni, bizonyos, a kiküldetésben lévő munkavállalókkal kapcsolatos kérdésekre a kiküldetés helyének (a tényleges munkavégzés helyének) jogát kell alkalmazni. Ilyen kérdés a maximális munkaidő és minimális pihenőidő, a minimális éves szabadság, a minimális bérszint, a munkavállalók rendelkezésre bocsátásának feltételei, különösen a munkaerő-kölcsönzéssel foglalkozó vállalkozások esetében, a munkahelyi egészség, biztonság és higiénia, a védintézkedések a várandós vagy gyermekágyas nők, gyermekek és fiatalok munkaviszonyára vonatkozó szabályokat illetően, a férfiak és nők közötti egyenlő bánásmód és más megkülönböztetést tiltó rendelkezések [ld. irányelv 3. cikk, (7)].²⁴

Lényeges, hogy e rendelkezéseket nem kell alkalmazni, ha – jogválasztás, vagy az egyébként alkalmazandó jog következtében – a munkavállalóra kedvezőbb szabályok kerülnek alkalmazásra [irányelv 3. cikk, (1) bekezdés a-f) pontjai].

d) *Róma I. kontra Kiküldetési irányelv.* Ha összevetjük a Róma I. rendelet és a kiküldetési irányelv szabályait, azt látjuk, hogy a kiküldetési irányelv speciális szabályokat tartalmaz, melyek ellentétes jogalkalmazásra vezetnek. Általános szabályként ugyanis a kiküldő munkavállaló jogát kell a munkaszerződésre alkalmazni. Ettől függetlenül azonban, az irányelv szabályai alapján, bizonyos kérdésekre a munkavégzés helyének joga alkalmazandó, amennyiben az kedvezőbb a munkavállalóra nézve.

IV. Fogyasztóvédelmi tartalmú, a rendelet alkalmazását megelőző irányelvek

A fogyasztói szerződésekhez érve, a kapcsolódó irányelvek áttekintése előtt nagyon röviden szükségesnek találjuk a fogyasztói szerződések Róma I. rendeletbeli szabályait ismertetni. Utóbbi rendelkezésekre ugyanakkor – miután jelen írásnak nem a fogyasztóvédelem a tárgya, magunkat sem szeretnénk ismételni, ráadásul a vonat-

²³ Mankowski, P.: Europäisches Internationales Arbeitsprozessrecht – Weiteres zum gewöhnlichen Arbeitsort. *IPrax – Praxis des internationalen Privat- und Verfahrensrechts*, Vol. 23. (2003) No. 1. 21–28.; Mauer, R.–Sadler, S.: Die Vereinheitlichung des internationalen Arbeitsrechts durch die EG-Verordnung Rom I. *RIW – Recht der Internationalen Wirtschaft*, Vol. 54. (2008) No. 8. 546. *Vö.* a rendelet javaslatának indoklása, 6. cikk; Case C-125/92. *Mulox IBC Ltd v Hendrick Geels*. ECR 1993, I-4075.; Case C-383/95. *Petrus Wilhelmus Rutten v Cross Medical Ltd*. ECR 1997, I-57.

²⁴ Az irányelv a feljebb ismertetett szabályokra utalva így fogalmaz: „(7) Az (1)–(6) bekezdés nem akadályozza a munkaviszonyra vonatkozó, a munkavállalók számára kedvezőbb szabályok alkalmazását.”

kozó rendelkezések alapos elemzése a hazai²⁵ és nemzetközi²⁶ szakirodalomban is elérhető – csak röviden szeretnénk kitérni.

1. A Róma I. rendelet fogyasztói szerződésekre vonatkozó rendelkezései

(a) *A rendelet 6. cikkének tárgyi hatálya.* A fogyasztói szerződések szabályai a Róma I. rendelet 3. és 4. cikkében található általános szabályokhoz képest speciális normák, melyek utóbbi általános normák alól kivételt képeznek. Alkalmazásuknak két igen fontos konjunktív feltétele van: egyrészt vállalkozó és fogyasztó között kötött, a fogyasztói szerződések tárgyi hatálya alá eső szerződésnek kell lennie, másrészt a vállalkozó tevékenysége a fogyasztó országába (is) kell, hogy irányuljon.

A Római Egyezmény a fogyasztói szerződések tárgyi hatályát igen szűken húzta meg: 5. cikke szerint ezek csupán áruk (le)szállítására vagy szolgáltatások nyújtására, illetve ilyen ügyletek irányuló szerződésekre vonatkoztak. A rendelet 6. cikke szerencsére szakít ezzel a vitatott rendelkezéssel, és tágan definiálja, hogy mit ért fogyasztói szerződés alatt. E szerint – a hazai és európai normákkal összhangban – a fogyasztói szerződés olyan szerződés, amelyet egy természetes személy (fogyasztó) üzleti vagy szakmai tevékenységén kívüli célra kötött egy üzleti vagy szakmai tevékenysége gyakorlása során eljáró személlyel (vállalkozó). A kettőjük közti kapcsolat a rendelet alapján akár internet útján is létrejöhet. Így például a szoftverek, zenék, filmek letöltésére irányuló szerződés esetén a szokásos tartózkodási helye jogának védelme – általában – megilleti a fogyasztót,²⁷ ha innen töltötte le a vállalkozó által nyújtott tartalmat, és az oldal a szerződéskötésre való felhívást tartalmaz.²⁸

Nem tartoznak a fogyasztói szerződések közé a fuvarozási szerződések, valamint azon szolgáltatási szerződések, ahol a szolgáltatást kizárólag a fogyasztó szokásos tartózkodási helyétől eltérő államban nyújtják. Úgyszintén nem tartoznak ide az ingatlannal kapcsolatos szerződések, a pénzügyi eszközök-értékpapírok által megtestesített jogokhoz köthető szerződések, illetve – mint azt az általános szabályoknál láttuk – a multilaterális rendszerben kötött szerződések.

²⁵ Darázs: A fogyasztói szerződések... *i. m.*

²⁶ Kieninger, E.-M.: Der grenzüberschreitende Verbrauchervertrag zwischen Richtlinienkollisionsrecht und Rom I-Verordnung – Nach der Reform ist vor der Reform. In: *Die richtige Ordnung – Festschrift für Jan Kropholler zum 70. Geburtstag* (Ed. Baetge, D.-von Hein, J. – von Hinden, M.). Mohr Siebeck, Tübingen, 2008. 499-515.; Martiny, D.: 5. Teil – Einzelne Vertragstypen – Verträge mit Verbrauchern. In: *Internationales Vertragsrecht – Das internationale Privatrecht der Schuldverträge* (Hrsg. Reithmann, C.-Martiny, D.). Verlag Dr. Otto Schmidt, Köln, 2010. 1245-1316.; Ragno, F.: The Law Applicable to Consumer Contracts under the Rome I Regulation. In: *Rome I. Regulation* (Hrsg.: Leible, S.-Ferrari, F.). Sellier, Munich, 2009. 129-170.; Reich, N.: Legal Protection of Individual and Collective Consumer Interests. In: *Understanding EU Consumer Law*. Intersentia, Antwerp-Oxford-London, 2009. 263-315.

²⁷ Gillies, L. E.: Choice-of-Law Rules for Electronic Consumer Contracts: Replacement of the Rome Convention by the Rome I Regulation. *Journal of Private International Law*, Vol. 3 (2007) No 1. 89–112.; Zheng, T.: Parties' Choice of Law in E-Consumer Contracts. *Journal of Private International Law*, Vol. 3 (2007) No. 1 113-136.

²⁸ Darázs: A fogyasztói... *i. m.* 122.

(b) *A 6. cikk lényegi rendelkezései.* A fogyasztói szerződésekre általános szabályként azon jog alkalmazandó, melyet a felek szerződésüknek választottak. A munkaszerződésekhez hasonlóan, a jogválasztással a jogválasztás hiányában alkalmazandó jog fogyasztót védő rendelkezéseit kikerülni nem lehet. Jogválasztás hiányában, amennyiben a vállalkozó tevékenységét azon országban folytatja, ahol a fogyasztó szokásos tartózkodási helye van, vagy tevékenysége – többek között vagy kizárólag – ebbe az országba – is – irányul, a fogyasztó szokásos tartózkodási helyének jogát kell alkalmazni a szerződésükre.

(c) *Az általános szabályok és a 6. cikk viszonyának árnyalása.* Ha a vállalkozó tevékenységének színhelye nem egyezik meg a fogyasztó szokásos tartózkodási helyével, az alkalmazandó jogot az általános, Róma I. rendelet 3. és 4. cikkében rögzített szabályok alapján kell meghatározni, azaz a szerződés nem tartozik a 6. cikk hatálya alá. E cikkek komplex elemzésébe e helyütt nem mennénk bele. Azt ugyanakkor fontos látni: ez esetben az esetek jelentős részében az eladó szokásos tartózkodási helye alapján kell meghatározni az alkalmazandó jogot.²⁹ Ebben az esetben valószínű, hogy a fogyasztó a védelmében hozott szabályokat kevésbé fogja ismerni.

2. A fogyasztói szerződések tisztességtelen kikötéseiről szóló irányelv³⁰

(a) *Az irányelv tárgya.* Az egyik első – második generációs – irányelv, mely az anyagi jogi fogyasztóvédelmi szabályok mellett kollíziós jogot is szabályozott, a tisztességtelen szerződési feltételekről szóló irányelv volt.³¹ Megalkotásának célja, hogy közelítse a tagállamoknak az eladó-szolgáltató és fogyasztó között kötött szerződésekben alkalmazott tisztességtelen általános szerződési feltételekre (egye-dileg meg nem tárgyalt szerződési feltételekre) vonatkozó szabályozását.

Ennek megfelelően jórészt a tisztességtelenség fogalmával, annak jogkövetkezményével, szankcionálásával, a keresetindításra jogosultakkal foglalkozik. Ha alaposabban megvizsgáljuk, elmondható, hogy az irányelv – a később tárgyalt fogyasztóvédelmi normákhoz hasonlóan – speciális szabály. A norma csupán a tisztességtelen szerződési feltételeket szabályozza. Ennek megfelelően az általános szabályok (például a nemzeti szabályok, vagy a Róma I. rendelet) egy speciális kiegészítésének tekinthető.

(b) *A kollíziós rendelkezések.* Az irányelv – rejtőzködő és korlátozott – kollíziós szabálya a norma 6. cikk (2) bekezdésében található. E rendelkezés ugyanakkor csak egyoldalú kollíziós jogi szabályozást tartalmaz, mely szerint „a tagállamok a szükséges intézkedések megtételével gondoskodnak arról, hogy ha a szerződés szoros kapcsolatban áll a tagállamok területével, a fogyasztó ne veszítse el az ezen irányelv által biztosított védelmet annak következtében, hogy nem tagállam jogát jelölik ki a szerződésre alkalmazandó jogként”. Ez tehát egy egyoldalú, fogyasztó-

²⁹ Vö. Darázs: A fogyasztói szerződések... *i. m.* 123.

³⁰ A Tanács 93/13/EGK irányelve (1993. április 5.) a fogyasztókkal kötött szerződésekben alkalmazott tisztességtelen feltételekről. HL L 95., 1993.4.21., 29.

³¹ A norma alaposabb elemzésére ld. Vékás L.: Fogyasztóvédelmi jog. In: *Európai közösségi jogi elemek... i. m.* 42-57.

védelmi célú kollíziós szabály; a Közösség a norma megalkotásakor „hazafelé törekedett”, igyekezett védeni a fogyasztókat. E szabály nemzetközi kötelező erővel bír: az irányelv által biztosított védelmet, az uniós jog védelmét a fogyasztó nemzetközi viszonylatokban, harmadik államokkal folytatott kapcsolat esetén sem veszítheti el.³² Lényeges eleme, hogy a jogválasztást köti: a jogválasztás hiányában alkalmazandó jogra nézve nem tartalmaz rendelkezéseket.³³

(c) *Róma I. rendelet v. Tisztességtelen szerződési feltételekről szóló irányelv.* Kérdésként merül fel e szabályozással kapcsolatban, hogy mi a viszonya az irányelv rendelkezéseinek a Róma I. szabályaihoz? E körben a rendelet több szabályát is meg kell vizsgálnunk.

(ca) *Belső piaci klauzula.* A Róma I. rendelet „ún. belső piaci klauzulát” tartalmazó 3. cikkének (4) bekezdése szerint „amennyiben a jogválasztás időpontjában valamennyi egyéb lényeges tényállási elem egy vagy több tagállamhoz kapcsolódik, a felek valamely nem tagállam jogára vonatkozó jogválasztása nem sértheti a közösségi jog – illetve adott esetben az eljáró bíróság szerinti tagállam jogában végrehajtott – olyan rendelkezéseinek alkalmazását, amelyekről megállapodás útján nem lehet eltérni”.

E szabály is jogválasztásra vonatkozik, kimondottan jogválasztás kapcsán bír kötelező erővel. Míg ugyanakkor a Róma I. rendelet az összes uniós, kötelező erejű (álláspontunk szerint kógens) normát alkalmazni rendeli, addig az irányelv csupán az irányelvben rögzítettekre fókuszál, amikor azt mondja ki, hogy a fogyasztót az irányelvben rögzített védelem a harmadik államokkal való viszonyok kapcsán is fennáll. Lényeges még, hogy elvileg az irányelv nem csupán a kötelező erejű szabályokra vonatkozik, hanem az egyéb normákra (például diszpozitív szabályokra) is.

(cb) *A jogválasztás korlátozása a fogyasztóvédelmi szerződések körében a Róma I. rendeletben.* Érdemes megvizsgálni még a szabály kapcsolatát a Róma I. rendelet 6. cikkének (2) bekezdésével. E szerint a fogyasztói szerződések körében „a felek jogválasztása nem eredményezheti azt, hogy a fogyasztót megfosztják a jogválasztás hiányában alkalmazandó jog olyan rendelkezései által biztosított védelemtől, amelyekről megállapodás útján nem lehet eltérni”.

E szabály is több ponton eltér az irányelv megoldásától: a nemzeti jogra utal a jogválasztás kapcsán, nem pedig az uniós jogra, illetve annak egy instrumentumára, mint ahogyan azt a rendelet teszi. A kötelező (kógens) szabályokra utal, nem pedig a szabályok összességére, vagy egy norma szabályainak összességére. Végül nem követel meg szoros kapcsolatot egy tagállammal.

³² Nemzetközi kötelező norma jellegére ld. még: Jayme, E.: Klauselrichtlinie und Internationales Privatrecht – Eine Skizze. In: *Lebendiges Recht – Von den Sumerern bis zur Gegenwart – Festschrift für Reinhold Trinkner zum 65. Geburtstag* (Hrsg. Graf von Westphalen, F.– Sandrock, O.) Verlag Recht und Wirtschaft, Heidelberg, 1995. 577. A harmadik államokkal való kapcsolatban a többi irányelvvél való összevetésre ld. Klauer, S.: *Das europäische Kollisionsrecht der Verbraucherverträge zwischen Römer-EVÜ und EG-Richtlinien.* Mohr Siebeck, Tübingen, 2002. 182-204.

³³ Zárójelben jegyezzük meg, hogy az irányelv végső szövegével ellentétben az irányelv javaslata még a jogválasztás hiányában alkalmazandó jogra is kiterjesztette volna az irányelv e rendelkezését, ld. Jayme: Klauselrichtlinie... *i. m.* 577. E megoldással az irányelv szabályozása kissé közelebb került volna az imperatív szabályokhoz.

(cc) *Imperatív normák.* A Róma I. rendelet 7. cikkében található, imperatív normákra vonatkozó szabályai az államok két nagyobb csoportjára való utalást tartalmaz. Csak emlékeztetőül: a rendelet szerint az imperatív rendelkezések olyan rendelkezések, amelyek betartását valamely ország a közérdek – mint például politikai, társadalmi vagy gazdasági rendjének megőrzése – szempontjából döntő fontosságúnak ítéli, és megköveteli a hatálya alá eső valamennyi tényállásra történő alkalmazását, függetlenül attól, hogy e rendelet a szerződésre mely jog alkalmazását írja elő.

Az első szabály szerint semmi nem korlátozhatja az eljáró bíróság országának joga szerint az imperatív rendelkezések alkalmazását [rendelet, 7. cikk (2) bekezdése].

A második szabály szerint figyelembe vehetők azon ország jogának imperatív rendelkezései, amelyben a szerződésből eredő kötelezettségeket teljesíteni kell vagy teljesítették, amennyiben ezek az imperatív rendelkezések a szerződés teljesítését jogszerűtlenné teszik [rendelet, 7. cikk (2) bekezdése].

Ha alaposabban megvizsgáljuk, azt látjuk, hogy a rendelet csupán a fontosabb jelentőségű nemzeti szabályokról beszél e helyütt. E szabályok nemzetközi kötelező erővel bírnak, és nem csupán jogválasztás esetén alkalmazandóak (a jogválasztás hiányában alkalmazandó jogra is kihatnak), mint az irányelv szabályai. A leglényegesebb különbség pedig az, hogy a rendelet a nemzeti szabályokra utal, és nem az uniós szabályokra, vagy csupán egy uniós szabályra.

(cd) *Összegzés és kitékintés a további irányelvek kollíziós szabályozására.* A továbbiakban látni fogjuk, hogy számos egyéb irányelv létezik, amelynek szabályozási alapgondolata megegyezik az általános szerződési feltételeket szabályozó irányelv kollíziós megoldásával; a fogyasztót kívánják óvni egy-egy területen egy harmadik ország jogától egy egyoldalú kollíziós rendelkezés beépítésével. Ilyen megoldást alkalmaznak például a következő irányelvek:

- a távollévők között kötött jogügyletekre vonatkozó,
- a fogyasztói adásvételekre vonatkozó,
- a távollévők közötti pénzügyi szolgáltatásokra vonatkozó irányelv is.

Kijelenthetjük, hogy e megoldásnak a Róma I. rendeletben szabályozott összes rokon szabálytól eltérő jellege van. Egyik rokona talán a belső piaci klauzula, de lényeges különbségek vannak utóbbi klauzula és az elv alkalmazása között. A belső piaci klauzula kapcsán ugyanis az összes tényállási elemnek az Unió területére kell esnie, míg az irányelv csupán szoros kapcsolatot ír elő. Hatását tekintve persze a belső piaci klauzulához hasonló elv, mely – alkalmazása esetén – ellentétes, illetve más eredményre is vezethet, mint amit az egyébként a rendelet által alkalmazni rendelt jog írna elő. Szerepét tekintve is hasonlít a belső piaci klauzulához: célja, hogy harmadik államok jogától óvja a fogyasztót. Kollíziós megoldása ennek megfelelően nem kimondottan a tagállamok egymás közötti kereskedelmét befolyásolja.³⁴

³⁴ Ehhez képest persze furcsa, hogy a fogyasztóvédelmi irányelveket jórészt a belső piac megfelelő működésére hivatkozva alkották meg. Az is tény ugyanakkor, hogy a belső piacos uniós és tagállami szabályok alól történő „kiszervezés” a belső piac működését is befolyásolja, így a hasonló védelmi sza-

Az elv legközelebbi rokona talán a jogválasztás korlátozása a fogyasztói szerződések tekintetében: ha azt vesszük alapul, hogy az irányelveket is át kell ültetni a nemzeti jogba, akkor a két szabály hatása hasonló, ha nem ugyanaz. Látszólagos részletkérdésekben viszont lehetnek eltérések. E részletkérdések bizonyos esetekben ugyanakkor kiemelkedő jelentőséggel bírhatnak. Ilyen eltérés például az, hogy az irányelvek a szerződés „szoros kapcsolatát” követelik meg a védelemhez, míg a fogyasztói szerződések esetén a védelem alapja az egyébként alkalmazandó jog lenne, legyen az uniós vagy harmadik állam joga.

Úgyszintén nagy szereppel rendelkeznek az irányelvek akkor, ha a Róma I. rendelet 6. cikke nem nyerhetne alkalmazást, és a rendelet általános szabályait alapul véve kéne eljárni. Hasonló eset állhat elő, ha például a vállalkozó a fogyasztó országában semmilyen tevékenységet nem végez. Ebben az esetben a fogyasztó a Róma I. rendelet alkalmazásával elvesztené a rendelet által biztosított védelmet, és a Róma I. rendelet általános normáit kellene alkalmazni. Ezek alapján viszont a jogválasztás hiányában alkalmazandó jog fogyasztót védő szabályait ki lehetne kerülni. E helyzetet javít az irányelvek rendelkezése a második lépcsőben akkor, amikor – ha a szerződés szoros kapcsolatban áll egy tagállammal – kvázi „visszaadják” a fogyasztónak e jogok egy részét, vagyis az irányelvek által neki biztosított jogokat. Azt természetesen ismét meg kell, hogy jegyezzük; bíró-ügyvéd legyen a talpán, aki e szövevényes rendszert átlátván képes pontosan meghatározni az alkalmazandó jogot, és a kivétel kivételének kivétele alapján meg tudja találni a megfelelő kapcsolóelvet.

3. A távollévők között kötött szerződésekről szóló irányelv³⁵

(a) *Az irányelv tárgya.* A távollévők között létrejött fogyasztói szerződések minimumfeltételeit rögzítő 97/7/EK irányelv is tartalmaz kollíziós rendelkezést. Mint ismeretes, ezen irányelv célja az, hogy a fogyasztók és szállítók közötti távértékesítési szerződésekkel (olyan szerződésekkel, melyek megkötése kizárólag távközlési eszköz igénybevételével történik) kapcsolatos tagállami normákat közelítse egymáshoz. Hasonló távközlési eszköz lehet például a címzés nélküli nyomtatvány, címzéssel ellátott nyomtatvány, szabványlevél, sajtóban megjelentetett hirdetés megrendelőlappal, katalógus, telefonkészülék kezelővel, telefonkészülék emberi beavatkozás nélkül (automata hívókészülék, audiotext), rádió, elektronikus levél, telefax, illetve a televízió (ún. *teleshopping*) is.

Az irányelv a vásárlás körülményeit szabályozza: rögzíti a kötelező előzetes tájékoztatás kritériumait, azt, hogy miről kell tájékoztatni, mennyi ideig és milyen módon gyakorolható az elállási jog, mi a teendő nem kért értékesítés esetén, milyen jogorvoslatot vehet a fogyasztó igénybe, hova fordulhat a panaszaival, stb.

bály beépítése a belső piac megfelelő működése érdekében is szükséges lehet, vagy legalábbis ezzel is indokolható.

³⁵ Az Európai Parlament és a Tanács 97/7/EK irányelve (1997. május 20.) a távollévők között kötött szerződések esetén a fogyasztók védelméről. HL L 144., 1997.6.4., 19.

(b) *A kollíziós jogi kapcsolás.* Az irányelv 12. cikke szerint

„(1) A fogyasztó nem mondhat le azokról a jogairól, amelyek ezen irányelvnek a nemzeti jogba való átültetése révén illetik meg.

(2) A tagállamok meghozzák azokat az intézkedéseket, amelyek ahhoz szükségesek, hogy ha a szerződés szoros kapcsolatot jelent egy vagy több tagállam területével, a fogyasztó ne veszítse el az ezen irányelv által számára nyújtott védelmet azáltal, hogy egy harmadik ország jogát választja a szerződésre alkalmazandó jogként.”

Mint láthatjuk, ezen irányelv is kimondottan csupán az irányelv tekintetében tartalmaz korlátozást: a fogyasztó az irányelv által neki biztosított védelem alól nem szerződhet ki. A szabályozás ilyen értelemben analóg a korábban az általános szerződési feltételeknél látottak egyoldalú kollíziós megoldással. Ráadásul e norma is csupán az irányelvben rögzített jogokról rendelkezik, egyéb szabályokat nem érint

c) *Róma I. rendelet kontra Távollévők között kötött szerződésekről szóló irányelv.*

Az irányelv szabályozása – a korábban említettekhez hasonlóan – eltér a Róma I. rendeletről, és –részben vagy egészben – eltérő jog alkalmazására vezethet.

4. A fogyasztói adásvételről szóló irányelv³⁶

(a) *Az irányelv tárgya.* Az 1999/44/EK irányelv a tagállamok fogyasztási cikkek adásvételére vonatkozó szabályait hivatott hangolni azzal, hogy minimumszabályokat állapít meg a fogyasztási cikkek adásvételére vonatkozó fogyasztói szerződésekre nézve. Fogyasztási cikk alatt az irányelv értelmezésében – bizonyos szűk kivételektől eltekintve – az összes ingó dolog értékesítését értjük. Az irányelv rendezi az eladó felelősségét, a szerződésszerűség minimumkritériumait, a fogyasztó jogait és a szankciókat, a jogorvoslat kapcsán a határidőket, az eladó által nyújtható jóállás tartalmát.

(b) *Az irányelv kollíziós rendelkezései.* Az irányelv 7. cikke a fentebb említett irányelvekhez hasonló kollíziós rendelkezést állapít meg. E szerint

„(1) Az eladóval a megfelelés hibájáról való értesítését megelőzően kötött olyan szerződési kikötés vagy megállapodás, amely az ezen irányelvben biztosított jogokat közvetve vagy közvetlenül elvonja vagy korlátozza, a fogyasztót a nemzeti jogban szabályozottak szerint nem köti...”

(2) A tagállamok megteszik a szükséges intézkedéseket annak biztosítása érdekében, hogy ha a szerződés szorosan kapcsolódik a tagállamok területéhez, a fogyasztótól ne lehessen elvonni az ezen irányelvben biztosított védelmet azáltal, hogy a szerződésre irányadó jogként egy harmadik ország jogát kötik ki”.

(c) *Róma I. rendelet kontra Fogyasztói adásvételről szóló irányelv.* A szabályozás Róma I. rendelettel való viszonyáról ugyanazt mondhatjuk el, mint amit a korábbi irányelveknél, különösen az általános szerződési feltételeket szabályozó irányelvnél is megállapítottunk; más a két norma rendszere.

³⁶ Az Európai Parlament és a Tanács 1999/44/EK irányelve (1999. május 25.) a fogyasztási cikkek adásvételének és a kapcsolódó jóállásnak egyes vonatkozásairól. HL L 171., 1999.7.7., 12.

5. A távollévők közötti pénzügyi szolgáltatásokról szóló irányelv³⁷

(a) *Az irányelv tárgya.* A 2002/65/EK irányelv célja a tagállamok pénzügyi szolgáltatások (banki, hitel-, biztosítási, magán-nyugdíjpénztári, befektetési vagy fizetés-sel kapcsolatos szolgáltatás) távértékesítéssel történő forgalmazására vonatkozó jogszabályainak az egymáshoz közelítése. Magyarán szólva a rendelet a távértékesítésen belül is kimondottan egy szűk szegmensre, a pénzügyi szolgáltatások szegmensére koncentrál. Az irányelv szól a fogyasztó tájékoztatásáról, a jogorvoslatról, az elállási jog gyakorlásáról, az elállást megelőzően teljesített szolgáltatás megfizetéséről, a nem kezdeményezett szolgáltatások és közleményekről, a szankciókról és jogorvoslatokról.

(b) *A kollíziós jogi kapcsolat.* A fenti irányelvekhez hasonló szabályozást tartalmaz az irányelv 12. cikke is. E szerint

„(1) A fogyasztók nem mondhatnak le az ezen irányelv által rájuk ruházott jogokról.

(2) A tagállamok megteszik a szükséges intézkedéseket annak biztosítására, hogy a fogyasztó ne veszítse el az irányelv által biztosított védelmet azért, hogy valamely, tagsággal nem rendelkező ország jogát választják a szerződésre alkalmazandó jognak, ha a szerződés szorosan kapcsolódik egy vagy több tagállam területéhez.”

Lényegét tekintve e megoldás – annak ellenére, hogy az irányelv javaslata³⁸ a korlátozást még a jogválasztáson felül a jogválasztás hiányában alkalmazott jogra³⁹ is kiterjesztette⁴⁰ – megegyezik a korábban említettekkel, és csupán a jogválasztást korlátozza.

³⁷ Az Európai Parlament és a Tanács 2002/65/EK irányelve (2002. szeptember 23.) a fogyasztói pénzügyi szolgáltatások távértékesítéssel történő forgalmazásáról, valamint a 90/619/EGK tanácsi irányelv, a 97/7/EK irányelv és a 98/27/EK irányelv módosításáról. HL L 271., 2002.10.9., 16.

³⁸ Proposal for a directive of the European Parliament and of the Council concerning the distance marketing of consumer financial services and amending Council Directive 90/619/EEC and Directives 97/7/EC and 98/27/EC. OJ C 385., 11.12.1998., 10.

³⁹ Article 12:

„(1) Member States shall ensure that adequate and effective complaints and redress procedures for the settlement of disputes between suppliers and consumers are put in place, using existing procedures where appropriate.

(2) The procedures referred to in paragraph 1 shall include provisions whereby one or more of the following bodies, as determined by national law, may take action under national law before the courts or competent administrative bodies to ensure that the national provisions for the implementation of this directive are applied:

(a) public bodies or their representatives;

(b) consumer organisations having a legitimate interest in protecting consumers;

(c) professional organisations having a legitimate interest in acting.

(3) Member States shall encourage the public or private bodies established for the out of court settlement of disputes to co-operate in the resolution of crossborder disputes.

(4) Member States shall take the measures necessary to ensure that operators and suppliers of means of distance communication put an end to practices that have been declared to be contrary to this Directive, on the basis of a judicial decision, an administrative decision or a decision issued by a supervisory authority notified to them, where those operators or suppliers are in a position to do so.”

⁴⁰ Vékás: Európai közösségi... *i. m.* 92.

(c) *Róma I. rendelet kontra Távollévők közötti pénzügyi szolgáltatásokról szóló irányelv*. Miután megoldása a korábban említett fogyasztóvédelmi tárgyú irányelvekhez hasonló, az irányelv tartalma és a Róma I. rendelettel való viszonya is hasonló a korábban említett fogyasztóvédelmi normákhoz.

6. Az ingatlanok időben megosztott használati jogáról (timeshare) szóló irányelv⁴¹

(a) *Az irányelv tárgya*. Az irányelv célja az ingatlantulajdonok időben megosztott használatára szóló szerződések (*timeshare* szerződések) minimális szabályainak összehangolása. A norma rendelkezik a kötelező tájékoztatásról, a szerződés elemeiről, a vásárló jogairól és az elállás mikéntjéről.

(b) *A kollíziós megoldás – A kapcsolóelv kiterjesztése a jogválasztás hiányában alkalmazandó jogra*. A *timeshare* irányelv megoldása – ahogy az alcímből is látszik – más, mint a korábban ismertetett irányelvekben látott szabályozás. A *timeshare* irányelv ugyanis a korábban látott normákkal ellentétben már nem csupán a választott jog tartalmát korlátozza, hanem a jogválasztás hiányában alkalmazandó jogot is. A 9. cikke szerint: „A tagállamok megteszik a szükséges intézkedéseket annak biztosítására, hogy függetlenül az irányadó jogszabályoktól, a vásárlót ne foszthassák meg az irányelv által nyújtott védelemtől, feltéve, hogy az adott ingatlantulajdon valamely tagállam területén található”. Amellett, hogy immáron a jogválasztás hiányában alkalmazandó jogra is kihatással van, ezen irányelv célja hasonló a korábban említett fogyasztóvédelmi szabályokhoz: a fogyasztót kívánja védeni a harmadik országok jogától. Ehhez persze az szükséges, hogy az ingatlantulajdon valamely tagállam területére essen. A szabályozás tehát már nem a szoros kapcsolatot veszi alapul; e helyütt az ingatlan fekvési helyének joga számít!

A fentiekén túlmenően, az irányelv 8. cikke értelmében „a tagállamok jogszabályaikban rendelkeznek annak biztosításáról, hogy az olyan záradékok, amelyek értelmében a vásárló lemond az irányelvben foglalt jogokról, vagy az értékesítő mentesül az irányelv alapján fennálló kötelezettségei alól, nem kötik a vásárlót a nemzeti jogszabályokban megállapított rendelkezések értelmében”.

(c) *Róma I. rendelet kontra Timeshare irányelv*. Összevetve a rendelet és az irányelv rendszerét, azt látjuk, hogy a kétféle rendszer szignifikánsan eltér egymástól. A rendelet nem engedi az egyébként alkalmazandó szabályok alól való kiszérést, ha a fogyasztó (bérbevevő) szokásos tartózkodási helye és a vállalkozó (bérbeadó) tevékenységi helye megegyezik. Ha ez nem áll fenn, a Róma I. rendelet általános szabályainak figyelembevételével kell eljárni. A rendelet 4. cikkének c) pontja szerint „ingatlannal kapcsolatos dologi jogra vagy ingatlannal kapcsolatos bérleti jogra vonatkozó szerződés esetén az ingatlan fekvése szerinti ország joga irányadó”.

Ez alól a cikk alól állapít meg kivételt a rendelet 4. cikkének d) pontja, mely szerint „olyan szerződésre, amelynek tárgya ingatlannak legfeljebb hat egymást köve-

⁴¹ Az Európai Parlament és a Tanács 94/47/EK irányelve (1994. október 26.) az ingatlanok időben megosztott használati jogának megszerzésére irányuló szerződések egyes szempontjai vonatkozásában a fogyasztók védelméről. HL L 280., 1994.10.29., 83.

tő hónapra ideiglenes magánhasználatra kötött bérlete, azon ország joga irányadó, ahol a bérbeadó szokásos tartózkodási helye található, feltéve, hogy a bérlő természetes személy, és szokásos tartózkodási helye ugyanebben az országban található”.

Az irányelv rendelkezései ezek mellett akkor kapnak szerepet, ha az ingatlan az Unióban található. Ebben az esetben viszont nem lehet kiszerezni e rendelkezések alól, illetve az egyébként alkalmazandó jog (harmadik állam jogának) ellentétes szabályait is félre kell rakni.

A továbbiakban a 6. cikkben található fogyasztóvédelmi szerződés, a 4. cikk fent említett általános rendelkezései, illetve a *timeshare* irányelv rendelkezéseit vizsgáljuk meg az Unióban élő fogyasztó, illetve az Unión kívül élő fogyasztó szempontjából.

(ca) *Unióban élő fogyasztó.* Unióban élő fogyasztóként, ha szerződést kötünk egy szokásos tartózkodási helyünkön tevékenykedő (ott irodát működtető, vagy ott található ingatlanok használati jogát értékesítő) vállalkozóval, a Róma I. rendelet fogyasztóvédelmi szabályai vonatkoznak a szerződésünkre. E szabályok a korábbiakban ismertetetteknek megfelelően korlátozzák a jogválasztást és az egyébként alkalmazandó jog szabályait rendelik alkalmazni, ha a jogválasztással ezen szabályoknál rosszabbul járnánk. Emellett, ha az ingatlan az Unió területére esik, az irányelv biztosítja számunkra az ingatlan fekvési helye jogának védelmét is.

Ha szerződést kötünk egy szokásos tartózkodási helyünk államában nem tevékenykedő vállalkozóval, a Róma I. rendelet fogyasztóvédelmi szabályait nem lehet alkalmazni. Ebben az esetben a rendelet 4. cikkét kell alkalmazni. A 4. cikk rendelkezései közül elvileg a kivételi szabályozás érvényesülne⁴² fél évnél rövidebb időre kötött szerződés esetén, és így a bérbeadó szokásos tartózkodási helyének joga az alkalmazandó. Ehhez azonban distinktív feltétel, hogy az ingatlan a szokásos tartózkodási helyünk államába essen. Miután ez már azt jelentené, hogy a vállalkozó a szokásos tartózkodási helyünk államában tevékenységet végez, ezért ez nem teljesül. Ennek megfelelően az ingatlanokra vonatkozó általános szabályt figyelembe vételével kell eljárni: az ingatlan fekvési helyének jogát kell alapul venni.

Ebben az esetben kiszerezhetünk azon jog alól, amit alkalmazni kellene, és alkalmazhatunk bármilyen jogot, erre vonatkozóan megkötést a rendelet nem tartalmaz. Ekkor lép be mintegy „utolsó mentsvárként” az irányelv védelmi rendszere: ha az ingatlan fekvési helye az Unióban található, nem szerződhetünk ki az irányelvben számunkra biztosított jogok alól.

Ha viszont a bérbeadó nem végez tevékenységet államunkban (legyen akár az Unióban bejegyzett, akár harmadik államból származó cég), és harmadik államban található ingatlanra vonatkozóan kötünk szerződést, akkor kiszerezhetünk az Unió jog alól, és sem az egyébként alkalmazandó jog, sem az irányelv szabályait nem kell betartanunk.

⁴² Vélhetően a *timeshare* szerződések ez alá a pont alá tartoznak, ld. WAGNER, R.: Der Grundsatz der Rechtswahl und das mangels Rechtswahl anwendbare Recht (Rom I-Verordnung) - Ein Bericht über die Entstehungsgeschichte und den Inhalt der Artikel 3 und 4 Rom I-Verordnung. *IPrax - Praxis des internationalen Privat- und Verfahrensrechts*, Vol. 28 (2008) No. 5 383.

(cb) *Harmadik államban élő fogyasztó.* A harmadik államban élő fogyasztó helyzete némiképp eltérő. Amennyiben a bérbeadó az ő államában is tevékeny (itt értékesít ingatlanokat, ajánlatokat tesz, esetleg itt található ingatlanokat is bérbé ad), akkor az ő állama jogának védelme alól nem szerződhet ki. Az irányelv védelme őt a következő esetekben illeti meg:

- ha az ingatlan az Unió területére esik, vagy
- ha, implementált irányelvről lévén szó, tagállami jogot kötnek ki a szerződésben, illetve
- ha egy külföldi jog kollíziós rendelkezése egy uniós tagállam jogára utal (közvetett alkalmazás)

(cc) *A fogyasztók helyzetének összevetése.* Ha az Unióban élő (szokásos tartózkodási hellyel rendelkező), illetve harmadik államban szokásos tartózkodási hellyel rendelkező fogyasztók helyzetét összevetjük, azt látjuk, hogy a védelem mindkettőjük számára egy ponton „eltűnik”. Ha ugyanis a fogyasztó szokásos tartózkodási helye eltér a vállalkozó tevékenységi helyétől, és az ingatlan nem az Unió területére esik, szabadon választhatnak bármilyen jogot, korlátozás nélkül. Ebben az esetben sem a rendelet, sem az irányelv nem védi meg őket. Ez a helyzet akkor is, ha a fogyasztó vagy a vállalkozó uniós állampolgár.

7. Az üzlethelyiségen kívül kötött szerződésekre vonatkozó irányelv⁴³

(a) *Az irányelv tárgya.* E rövidke irányelv az üzlethelyiségen kívül kötött szerződések, így például a házaló kereskedelem során kötött szerződések esetén védi a fogyasztót. Az irányelv leglényegesebb rendelkezése az elállási jog biztosítása a fogyasztó részére a szerződéskötést követően meghatározott időtartamon belül (minimum hét nap).

(b) *A kollíziós jogi kapcsolás.* Az irányelv csupán elvétve tartalmaz kollíziós, illetve kollíziós hatású szabályokat. A norma 6. cikke szerint: „A fogyasztó az ezen irányelvben meghatározott jogairól nem mondhat le.”

Magyarán szólva a jogok (leginkább az elállási jog) alól nem lehet kiszerezni. Álláspontunk szerint ez a jogválasztásra is igaz. Az irányelv ezen kívül tartalmaz egy kiegészítő szabályt is. A 7. cikk e szerint „Ha a fogyasztó az elállási jogával él, az elállási jog gyakorlásának jogi következményeit a saját nemzeti jog rendelkezései szerint kell értelmezni, különösen a már leszállított áruk vagy nyújtott szolgáltatások ellenértékének visszafizetése, valamint a kézhez vett áruk visszaszolgáltatása vonatkozásában”.

(c) *Róma I. kontra üzlethelyiségen kívül kötött szerződésekre vonatkozó irányelv.* Az, hogy az irányelv kiköti, hogy a fogyasztóvédelmi szabályainak érvényesülnie kell, tiszta sor. Az is tény ugyanakkor, hogy amennyiben a Róma I. rendelet nem egy tagállam jogára mutatna, abban az esetben is érvényesülhet az irányelv: az irányelv tehát módosítja az egyébként alkalmazandó jog szabályait: felülírhatja azokat. Ilyen értelemben e megoldás nem konform a rendelettel.

⁴³ A Tanács 85/577/EGK irányelve (1985. december 20.) az üzlethelyiségen kívül kötött szerződések esetén a fogyasztók védelméről. HL L 372., 1985.12.31., 31.

A kiegészítő rendelkezés, mely szerint, ha a fogyasztó él az elállási jogával, az elállás jogkövetkezményeit a saját nemzeti joga alapján kell megítélni-értelmezni, úgyszintén érdekes lehet. Az is érdekes, hogy mit ért a jogalkotó nemzeti jog alatt: ha a személyes jogot (állampolgárságot), a belső piac jogával összefüggésben felmerülhet a kérdés bennünk, hogy mi köze az állampolgárságnak egy fogyasztói szerződés megkötéséhez? Ha külföldön él valaki, akkor is az állampolgársága jogát kellene alkalmazni? Ez ugyanis nem feltétlenül esik egybe a Róma I. szerint a fogyasztói szerződésre alkalmazandó joggal. Mászt emel ki a rendelet, és mászt az irányelv: az egyik a szokásos tartózkodási helyet, a másik a fogyasztó nemzeti jogát.

Ez alapján előállhat egy olyan helyzet is, hogy egy jogot kell alkalmazni a szerződésre, és egy másikat egy részproblémára, az elállás jogkövetkezményeire, ez pedig a szerződés feldarabolásához vezethet (*dépeçage*).

V. A vonatkozó uniós jog szabályainak átültetése a magyar jogba⁴⁴

1. A nem fogyasztóvédelmi tárgyú irányelvi kollíziós szabályok átültetése

(a) *A jogellenesen elvitt kulturális tárgyak visszaszolgáltatásáról szóló irányelv átültetése.* A jogellenesen elvitt kulturális tárgyak visszaszolgáltatásáról szóló irányelvet a jogellenesen kivitt kulturális javak visszaszolgáltatásáról szóló 2001. évi LXXX. törvénnyel illesztették be a hazai jogrendbe. E szabály az irányelvhez nagyban hasonló rendelkezéseket tartalmaz, természetesen magyar oldalról megfogalmazva. Ezek szerint a visszaszolgáltatást követően a kulturális javak tulajdonjogára a kérelmező állam joga vonatkozik (4. §). Nincs helye a visszaszolgáltatásra irányuló eljárásnak, ha megindításának időpontjában a kulturális javak kivitele a kérelmező állam joga szerint már nem minősül jogellenesnek (5. §). A bíróság eljárásra háttér szabályként a törvény mellett a Pp. általános szabályai – a magyar jog eljárásjogi normái – az irányadóak.

(b) *A munkavállalók kiküldetéséről szóló irányelv átültetése.* A munkavállalók kiküldetéséről szóló irányelv vonatkozó rendelkezései nem az Nmjt általános, munkavállalókra vonatkozó szabályai közé kerültek beépítésre, hanem speciális szabályként a Munka Törvénykönyvében kaptak helyet.⁴⁵ Ha egyet értünk azzal, hogy az uniós kollíziós jog szétforgácsolása káros, akkor azt is le kell szögezni; vélhetően e rendelkezéseket is célszerűbb lett volna az Nmjt.-be beépíteni. A szabályozás szinte szó szerint lefordítja az irányelv szövegét. E szerint

⁴⁴ Hättérre Id. *EC consumer law compendium* (Hrsg. Schulte-Nölke, H.). Sellier, München, 2008.; FAZEKAS J.: Development of Hungarian Consumer Law 1985-2005. In: *The Transformation of the Hungarian Legal Order 1985-2005 – Transition to the Rule of Law and Accession to the European Union* (Jakab A.-Takács P.-Tatham, A. F.). Kluwer Law International, Alphen aan den Rijn, 2007.

⁴⁵ 2001. évi XVI. törvény a Munka Törvénykönyvéről szóló 1992. évi XXII. törvény, valamint az ezzel összefüggő törvények jogharmonizációs célú módosításáról. *Vö.* a törvény indoklásában írtakkal.

„106/A. § (1) ha külföldi munkáltató munkavállalója - harmadik féllel kötött megállapodás alapján... a Magyar Köztársaság területén végez munkát, a munkavállalóra

a) a leghosszabb munkaidő, illetve a legrövidebb pihenőidő mértéke,

b) a fizetett éves szabadság legalacsonyabb mértéke,

c) a legalacsonyabb munkabér,

d) a munkaerő-kölcsönzés feltételei,

e) a munkavédelmi feltételek,

f) a terhes, illetve kisgyermekes nők, valamint a fiatal munkavállalók munkavállalási és foglalkoztatási feltételei, továbbá

g) az egyenlő bánásmód követelménye tekintetében... a magyar munkajogi szabályokat kell alkalmazni...”

„(3) Az (1) ...bekezdés rendelkezéseit nem kell alkalmazni, ha az (1) bekezdésben meghatározott feltételek tekintetében a kiküldött (kirendelt, kölcsönzött) munkavállalóra - a munkaviszonyra egyébként irányadó jog, vagy a felek eltérő megállapodása alapján - kedvezőbb szabályok az irányadóak.”

„(5) A belföldi munkáltatóval munkaviszonyban álló munkavállaló külföldi kiküldetése (kirendelése, kölcsönzése) esetén - a munkavégzés helyén irányadó jogszabályi rendelkezés hiányában - az (1)-(4) bekezdés rendelkezéseit megfelelően alkalmazni kell.”

Jól látható, hogy a szabályozás két oldalról közelíti meg a kérdést: egyrészt rendelkezik arról az esetről, ha magyarországi munkavállaló külföldön végez kiküldetésben-kirendelésben munkát, másrészt rendelkezik arról is, ha a külföldi munkavállalót küldik Magyarországra. Egyebekben a vonatkozó irányelv rendelkezéseit követi.

2. A fogyasztóvédelmi tárgyú irányelvek kollíziós normáinak átültetése

A fogyasztóvédelemre irányuló irányelvek esetén a jogalkotó az anyagi szabályok egy részét a polgári törvénykönyvünkben helyezte el; így járt a fogyasztói szerződések tisztességtelen kikötéseiről szóló irányelv, illetve a fogyasztói adásvételről szóló irányelv is. Más irányelveknél az anyagi szabályokat – együtt a kollíziós normákkal – önálló normákban kodifikálták.

(a) *A fogyasztói szerződések tisztességtelen kikötéseiről szóló irányelv „összekötése” a fogyasztói adásvétellel.* Ha megnézzük az egyes fogyasztói irányelvek átültetését, kijelenthetjük: az irányelvi kollíziós rendelkezések implementálásakor a tisztességtelen szerződési kikötésekről szóló direktíva, illetve a fogyasztói adásvételi irányelv kollíziós rendelkezéseivel bántak a legmostohábban. Utóbbiak ugyanis a Ptk. életbeléptető rendelkezései között, a Polgári törvénykönyvet életbeléptető törvényben (a továbbiakban: „Ptké.”)⁴⁶ kaptak helyet.⁴⁷ Hogy mit keresnek ott, nem tudjuk. A kollíziós szabályok helye ugyanis hazánkban hagyományosan – ellentét-

⁴⁶ 1978. évi 2. törvényerejű rendelet a Polgári Törvénykönyv módosításáról és egységes szövegéről szóló 1977. évi IV. törvény hatálybalépéséről és végrehajtásáról

⁴⁷ E szabályokat beiktatta: 2006. évi III. törvény a Polgári Törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvény, valamint egyes törvények fogyasztóvédelemmel összefüggő jogharmonizációs célú módosításáról

ben néhány más országgal, például Németországgal,⁴⁸ ahol a kollíziós rendelkezéseket beolvasztották az életbeléptető rendelkezések közé – nem a Ptké.-ben, hanem az Nmjt.-ben van.

Másrészt a két direktívára egy mondatban hivatkozik a jogszabály, noha két különálló problémakörrel van szó. A Ptké.-be az irányelvvel összefüggésben a következő rendelkezést iktatták be:

5/C. § (2) Ha egy szerződés vagy a nyilvánosan megismerhetővé tett, illetve alkalmazásra ajánlott általános szerződési feltétel az Európai Gazdasági Térség valamelyik államával szoros kapcsolatban áll, harmadik ország jogának a felek által a szerződésre irányadó jogként való választása érvénytelen annyiban, amennyiben e harmadik ország joga az említett államnak a 93/13/EGK tanácsi irányelvet, vagy az 1999/44/EK európai parlamenti és tanácsi irányelvet átültető jogszabálya eltérést nem engedő rendelkezésével ellentétes.

Az érintett kérdésben a felek által választott jog helyett az említett állam jogát kell a szerződésre alkalmazni.”

E rendelkezés – némely más irányelv átültetésére született jogszabályhoz hasonlóan, ld. később – azon problémát, hogy hogyan kellene az irányelv kollíziós szabályait érvényesíteni, a lehető legegyszerűbben oldja meg: az irányelvre hivatkozik. E megoldás hátránya, hogy a jogalkalmazónak bíbelődnie kell az irányelv áttekintésével, illetve az az alapján hozott rendelkezések számbavételével.

Ha viszont csupán a hazai jogra utalna a szabály, akkor jóval nehezebb lenne számba venni azon rendelkezéseket, melyekre utal (egyenként kellene meghivatkozni az implementáláskor a jogrendszerbe beépített-meghivatkozott rendelkezéseket). Másrészt bonyolult helyzet állna fenn az irányelv módosításakor.

Azt mondhatjuk tehát, hogy a nemzeti jogalkotó az uniós jog által megírt kényszerpályán, pontosabban kényszerpályákon mozog, és e pályák közül egyik sem a tisztán áttekinthető jogalkotást szolgálja.

(b) *A távollévők között kötött fogyasztói szerződésekről szóló irányelv.* A távollévők között kötött fogyasztói szerződésekre vonatkozó kollíziós normákat a távollévők között kötött szerződésekről szóló 17/1999. számú kormányrendeletbe illesztették be.⁴⁹ A kormányrendelet 11.§-ának szövege szerint „(3) Ha a rendelet hatálya alá tartozó szerződés az Európai Gazdasági Térség valamelyik államával szoros kapcsolatban áll, harmadik ország jogának a felek által a szerződésre irányadó jogként való választása érvénytelen annyiban, amennyiben e harmadik ország joga az említett államnak a 97/7/EK... irányelvet átültető jogszabálya eltérést nem engedő rendelkezésével ellentétes.

Az érintett kérdésben a felek által választott jog helyett az említett állam jogát kell a szerződésre alkalmazni.”

⁴⁸ Einführungsgesetz zum Bürgerlichen Gesetzbuche Einführungsgesetz zum Bürgerlichen Gesetzbuche in der Fassung der Bekanntmachung vom 21. September 1994 (BGBl. I S. 2494; 1997 I S. 1061), das zuletzt durch Artikel 2 des Gesetzes vom 24. September 2009 (BGBl. I S. 3145) geändert worden ist (BGBEG). Zweites Kapitel: Internationales Privatrecht

⁴⁹ 2/2006. (I. 4.) Korm. rendelet egyes kormányrendeletek fogyasztóvédelemmel összefüggő jogharmonizációs célú módosításáról, 1. §

(c) *A pénzügyi szolgáltatások távértékesítéssel történő forgalmazásáról szóló irányelv.* Az irányelv számunkra érdekes rendelkezéseit a távértékesítés keretében kötött pénzügyi ágazati szolgáltatási szerződésekről 2005. évi XXV. törvény ültette át a hazai jogba. Utóbbi törvény 12.§-a szerint

„ha a távértékesítés keretében kötött pénzügyi ágazati szolgáltatási szerződés az Európai Gazdasági Térség valamelyik államával szoros kapcsolatban áll, harmadik ország jogának a felek által a szerződésre irányadó jogként való választása érvénytelen annyiban, amennyiben e harmadik ország joga az említett államnak a 2002/65/EK európai parlamenti és tanácsi irányelvet átültető jogszabálya eltérést nem engedő rendelkezésével ellentétes.

Az érintett kérdésben a felek által választott jog helyett az említett állam jogát kell a szerződésre alkalmazni.”

Gyakorlatilag tehát a jogalkotó e helyütt is az utaló módszert választotta; a hazai norma visszautal az irányelvre, amely alapján a hazai szabályokat kialakították.

(d) *Az ingatlanok időben megosztott használati jogáról szóló irányelv.* Az irányelv rendelkezéseit az ingatlanok időben megosztott használati jogának megszerzésére irányuló szerződésekről szóló 20/1999. (II. 5.) Korm. rendeletbe építették be.⁵⁰ Utóbbi rendelet 16. cikke szerint

„(3) ha a 2. § a) pontja szerinti szerződés tárgyát képező ingatlan az Európai Gazdasági Térség valamelyik államának területén fekszik, a szerződésre - a felek jogválasztásának hiányában - ennek az államnak a jogát kell alkalmazni.

Harmadik ország jogának a felek által a szerződésre irányadó jogként való választása érvénytelen annyiban, amennyiben e harmadik ország joga az említett államnak a 94/47/EK... irányelvet átültető jogszabálya eltérést nem engedő rendelkezésével ellentétes.

Az érintett kérdésben a felek által választott jog helyett az említett állam jogát kell a szerződésre alkalmazni.”

(e) *Az üzlethelyiségen kívül kötött szerződésekre vonatkozó irányelv átültetése.* Az irányelvhez kapcsolódó szabályokat jelenleg a hazai jogunkban Az üzleten kívül a fogyasztóval kötött szerződésekről szóló 2/2008. kormányrendelet szabályozza. A kormányrendelet szerint

„5.§ A fogyasztó a 2. és 4. §-ban meghatározott jogairól (*gyakorlatilag az elálláshoz fűződő jogokról – a szerző*) érvényesen nem mondhat le.”

A másik, és témánk szempontjából érdekesebb szabályra, az elállás jogkövetkezményeire nézve a Kormányrendelet nem tartalmaz szabályt (úgy tűnik, e szabály átültetése elmaradt).

3. A Róma I. rendelet szabályainak átültetése: „eltűnt” szabályok

(a) *A Rendelet és a hazai jog megoldása.* Mint ismeretes, a magyar jogalkotó a 2009-es évben módosította a hazai kódexünket, és elfogadta az Nmjt. módosításáról szóló 2009. évi IX. törvényt. (a továbbiakban: „módosítás”, vagy „módosító tör-

⁵⁰ 2/2006. (I. 4.) Korm. rendelet egyes kormányrendeletek fogyasztóvédelemmel összefüggő jogharmonizációs célú módosításáról, 3. §

vény”).⁵¹ A módosításra a Róma I. és II. rendelet elfogadása miatt volt szükség. A módosítás a szerződésjogi szabályok jelentős részét törölte a hazai kódexből, a kárkötelmi normákat pedig módosította.

Az Nmjt. szabályozása korábban – a Római Egyezményt követve⁵² – külön részben rendelkezett a fogyasztói szerződésekről (korábbi 28/A cikk),⁵³ illetve a munkaszerződésekről (51. cikk). A törvénymódosítást követően e cikkeket törölték a szövegből.⁵⁴ A témánk szempontjából lényeges módosítások 2009. december 17-től hatályosak.

(b) *A munkajogi szabályok törlése.* A munkajogi szabályok eltörlését a magunk részéről nem tartjuk aggályosnak; e területen úgysis az uniós jog (és leginkább a Róma I. rendelet) szabályait kellene alkalmazni.

(c) *A fogyasztói szerződésre alkalmazandó szabályok törlése.* A munkajogi normákkal szemben a fogyasztói szerződések törlése már felvethet kérdéseket. A magyar jogalkotó ugyanis korábban a Ptké.-be beépített egy szabályt,⁵⁵ mely az Nmjt. 28/A.§-ára utal. E szerint

„5/C.§ (1) Ha a felek a magyar nemzetközi magánjog szabályai szerint a fogyasztói szerződésükre külföldi jogot választottak, e jogválasztás ellenében is a magyar jog fogyasztóvédelmi szerződési szabályait kell alkalmazni, feltéve, hogy a nemzetközi magánjogról szóló 1979. évi 13. törvényerejű rendelet 28/A. §-ának alkalmazása - jogválasztás hiányában - a magyar jog alkalmazására vezetne.”

A Ptké.-be e szabályt beiktató törvény indoklása a következőket írta e rendelkezésről: „E rendelkezésekkel jogunk a szerződési jog fogyasztóvédelmi szabályait ún. kötelezően alkalmazandó szabályokká (*mandatory rules*) teszi, vagyis olyan normákká, amelyek feltétlen érvényesülést kívánnak, függetlenül a felek által szerződésükre választott jogtól. E szabályok azonban teljesen nem zárják ki a választott jog alkalmazását, csupán annyiban, amennyiben e jog egyes rendelkezései a magyar fogyasztóvédelmi szabályokkal ellentétesek. Ilyen részleges összeütközés esetében a magyar fogyasztóvédelmi szabályokat kell alkalmazni a választott kül-

⁵¹ Vékás L.: A Nemzetközi magánjogi törvény módosításáról. *Magyar Jog*, Vol. 56 (2009) No. 6 321-326.

⁵² Vékás: *Vergemeinschaftung... i. m.* 181-183.

⁵³ 28/A. § (1) A fogyasztói szerződésre annak az államnak a joga irányadó, amelyben a fogyasztó lakóhelye vagy szokásos tartózkodási helye van, feltéve, hogy

a) ennek az államnak a területén intéztek szerződés megkötésére irányuló nyilatkozatot a fogyasztóhoz, vagy tettek közzé a szerződés megkötését megelőzően reklámot, és a fogyasztó ennek az államnak a területén tette meg azokat a nyilatkozatokat és végezte el azokat a cselekményeket, amelyek a szerződés megkötéséhez szükségesek;

b) a másik fél vagy annak képviselője ebben az államban kapta meg a fogyasztótól a megrendelést; vagy

c) az adásvételi szerződés megkötése érdekében az eladó utazást szervezett a fogyasztó számára, és a fogyasztó az utazás során más állam területén kötötte meg a szerződést, vagy tett arra irányuló nyilatkozatot.

A 28/A.§-t létrehozta: 1997. évi CXLIX. törvény a Magyar Köztársaság Polgári Törvénykönyvéről szóló 1959. évi IV. törvény módosításáról, 11. cikk (3) bekezdés c) pont

⁵⁴ A fogyasztói szerződések „eltűntetésére” ld. az új 24-28. §-okat, melyekből kihagyták a fogyasztói szerződésekre alkalmazandó jog meghatározását. A munkaszerződésekre ld. a módosító törvény 5.§-ának (3) bekezdését.

⁵⁵ 1997. évi CXLIX. törvény a Magyar Köztársaság Polgári Törvénykönyvéről szóló 1959. évi IV. törvény módosításáról, 11. cikk (3) bekezdés b) pontja

földi jog érintett rendelkezései helyett. A szabály célja az, hogy a belföldi fogyasztót... ne lehessen megfosztani a magyar jog által részére biztosított fokozott védelemtől. E célra tekintettel nem kizárt az, hogy ha a fogyasztóra nézve kedvezőbb a választott külföldi jog fogyasztóvédelmi szabálya, akkor azt kell a szerződésre alkalmazni.”

Ami rögtön föltűnik, hogy a Ptké. egy – immáron – nem létező szabályra, az Nmjt. 28/A. cikkére utal. Hogyha ezen az apróságon túllendülünk, azt látjuk, hogy e rendelkezés nagyjából „magyarosítva” (magyar aspektusból megfogalmazva) ugyan, de megegyezik a fogyasztói szerződések körében a Róma I. rendeletben is kodifikált jogválasztás-korlátozással. Az egyébként alkalmazandó jog kötelező (kógens) szabályait jogválasztással nem lehet kikerülni, ha e jog a magyar jogra utal. Természetesen az uniós jogalkotó tágabban húzta meg a határt, és bármelyik tagállam kötelező szabályainak kikerülését tiltja, ha az a fogyasztóra nézve kedvezőtlen.

Megállapíthatjuk: a fogyasztói szerződések szabályainak Nmjt.-beli törlésekor célszerű lett volna e rendelkezést is törölni a Ptké.-ből, ugyanis zavaró és fölösleges a jelenléte.

3. Néhány probléma a szabályozás rendszerével és a kollíziós jog átültetésével kapcsolatban

Mint korábban is említettük, a nemzetközi magánjogi normák átültetése, az alkalmazott technikák terén komoly eltérések vannak az egyes tagállamok között.⁵⁶ Ha a magyar szabályok elhelyezkedését vizsgáljuk, megállapíthatjuk, hogy a hazai jogalkotó az uniós nemzetközi magánjogi szabályok átültetése során különböző megoldásokat alkalmazott:

- az Nmjt.-t módosította: törölt és módosított bizonyos részeket (ld. a Róma I. és II. rendeletekhez való igazítást),
- önálló normában kodifikálta az irányelvek szövegét. E normákban megtalálhatóak voltak kollíziós szabályok és anyagi szabályok (ld. például a munkavállalók kiküldetésének beillesztését, a távollevők között kötött fogyasztói szerződések szabályait, a *timeshare* irányelv átvételét),
- esetleg egy kollíziós jogtól idegen norma szabályai közé beiktatott egy kollíziós szabályt (ld. a fogyasztói szerződések tisztességtelen kikötéseiről szóló irányelv és a fogyasztói adásvételre vonatkozó irányelv beiktatását).

E „sokszínűség” az esetek jelentős részében az uniós jog jellegéből ered, és csupán kisebb részben a nem mindig szerencsés megoldásokat választó jogalkotás terméke.⁵⁷ Az is könnyen belátható, hogy a közösségi nemzetközi magánjog töredezettsége menthetetlenül átgyűrűzött a nemzeti-tagállami jogokba is.⁵⁸ *Ad*

⁵⁶ A korábban idézettek mellett ld. még: Vékás L.: Antizipierte Umsetzung von Verbraucherrichtlinien und das Internationale Privatrecht. In: *Private Law in the International Arena – Liber Amicorum Kurt Siehr* (Ed. Basedow, J.-Meier, I.-Schnyder, A. K.-Einhorn, T-Gorsberger, D.). TMC Asser Press, The Hague, 2000. 776-795.

⁵⁷ Hasonló véleményen van például: Darázs: A fogyasztói szerződések... *i. m.* 125.

⁵⁸ Vékás: Antizipierte... *i. m.* 791-792.

absurdum, kollíziós kódexeik kikerülésére maguk a tagállamok – így Magyarország is – kellett, hogy szabályokat hozzon.

VI. A fogyasztóvédelmi kollíziós jog egységesítése

1. A biztosítási szerződések szabályai

A fentiek mellett érdemes pár szót szólni a biztosítási szerződésjog kollíziós szabályairól. A biztosítási kollíziós szerződésjog helyzete sokáig sok szempontból hasonló volt a fogyasztóvédelmi szabályokhoz; a két terület között az analógia igencsak kézhez álló. A biztosítási jogra számos – anyagi és kollíziós szabályt is tartalmazó direktíva – létezett-létezik. Ezeket a fogyasztóvédelmi joghoz hasonlóan első, második és harmadik generációs direktíváknak hívják. A Római Egyezmény – a fogyasztóvédelmi joggal szemben – nem tartalmazott a biztosítási jogra átfogó kollíziós szabályozást, és a biztosítási szerződések legtöbbször⁵⁹ kizárta a hatálya alól.

Ezen a helyzeten a Róma I. rendelet változtatott: a nehezen átlátható 7. cikkében szabályozta a biztosítási szerződések szabályait.⁶⁰ A rendelet hatálya kiterjed az összes biztosítási szerződéses kollíziós szabályra, azokat – a fogyasztóvédelmi direktívákkal szemben – felülírja. A töredezett szabályozásnak vége – elvileg.

Gyakorlatilag ugyanakkor a töredezett szabályozás részben ugyan, de fennmaradt; a rendelet nem tartalmaz a biztosítási szerződésekre egységes rendelkezéseket; önállóan szabályozza az egyes biztosítási szerződéstípusokat (a nagykockázatú, a tömegével előforduló, illetve a kötelező szerződésekre).⁶¹ Másrészt bizonyos szabályok nem esnek a Róma I. hatálya alá, míg mások a 3-4. cikkek általános szabálya alá tartoznak. A korábbi és jelenlegi szabályozást áttekinthetlensége miatt bizonyos szerzők a nemzetközi magánjog poklának nevezik,⁶² és egységes 7. cikket tartanának szükségesnek az összes biztosítási szerződésre nézve.⁶³

A biztosítási szerződések szabályait e helyütt nem szeretnénk részletesebben elemezni. Ami viszont kimondottan a fogyasztóvédelmi jogi szabályozás kapcsán érdekes lehet, hogy a látszólagos jogegységesítés ismét nem egy „felhasználóbarát” rendszert alakított ki. Az egyes biztosítási szerződésfajták leírását ráadásul a

⁵⁹ Czigler D. T.: A szerződéses kötelek alkalmazandó jog jövőbeni meghatározása az Európai Közösségben: a Róma I. rendelet szabályai. *Állam- és Jogtudomány*, Vol. 50 (2009) No. 1 102.

⁶⁰ Fricke, M.: Das Versicherungs-IPR im Entwurf der Rom-I-Verordnung. *VersR – Zeitschrift für Versicherungsrecht, Haftungs- und Schadensrecht*, Vol. 57 (2006) No. 16 745-751.; Gruber, P. G.: Insurance contracts. In: Rome I regulation... *i. m.* 109-127.; Heiss, H.: Das Kollisionsrecht der Versicherungsverträge nach Rom I und II. *VersR – Zeitschrift für Versicherungsrecht, Haftungs- und Schadensrecht*, Vol. 57 (2006) 185-188.; Heiss, H.: Insurance Contracts in Rome I: Another recent failure of the European Legislature. In: *Yearbook of Private International Law*, Vol. 10 (2008) 261-284.; Hübner, U.: Das kollisionsrecht nach Rom I - ein Sonderweg für Versicherungsverträge? *EuZW - Europäische Zeitschrift für Wirtschaftsrecht*, Vol. 17 (2006) No. 15 449-450.; KRAMER: The new European Conflict of Law Rules on Insurance Contracts in Rome I: A Complex Compromise. *The Icfai University Journal of Insurance Law*, Vol. 23. (2008) No. 4. 23-42.

⁶¹ Áttekintésükre legjobb talán Gruber: Insurance... *i. m.* 111-124.

⁶² Leiblére hivatkozik Gruber: Insurance... *i. m.* 111.

⁶³ *Uo.*

direktívákban hagyták: ezek szabályozzák tehát azt, hogy mit értünk viszontbiztosítási szerződés, nagykockázatú szerződés, stb. alatt.

Megállapítható tehát: az egységesítés csak akkor eredményez használhatóbb, fejlettebb joganyagot, ha valamifajta újrastrukturálást - egyszerűsítést is megejtnek a joganyagon.

2. A fogyasztóvédelmi kollíziós jog egységesítése

(a) *Javaslat a fogyasztóvédelmi szabályok egységesítéséről.* A fentieket belátva érdekes lehet, hogy az Unióban megindult a fogyasztóvédelmi *acquis* felülvizsgálata, melyhez kapcsolódóan elkészítettek egy erre irányuló irányelvjavaslatot (a továbbiakban jelen alcím alatt: „*javaslat*” vagy „*fogyasztóvédelmi javaslat*”) is.⁶⁴ A javaslat a következő irányelvek – anyagi és kollíziós jogi – szabályait kívánja „összeszedni,” egy átlátható normába foglalni:

- a tisztességtelen szerződési feltételekről szóló irányelv,
- a távollevők között kötött szerződésekről szóló irányelv,
- a fogyasztási cikkek adásvételéről szóló irányelv,
- az üzlethelyiségen kívül kötött szerződések esetén a fogyasztók védelméről szóló irányelv.

A javaslatához kapcsolódó jogalkotási anyagokban a Bizottság kifejti, hogy álláspontja szerint a jelenlegi fogyasztóvédelmi (anyagi jogi) szabályozás országonként is széttagolt: a széttagoltság fő okai a fogyasztóvédelmi irányelvekben található minimális harmonizációs záradékok. Ezek a záradékok kifejezetten elismerik a tagállamok jogát arra, hogy a nemzeti jogukban szigorúbb fogyasztóvédelmi szabályokat tartsanak fenn illetve fogadjanak el az irányelvekben foglaltaknál. A fogyasztóik részére történő magasabb szintű védelem biztosításának céljából a tagállamok gyakran éltek ezzel a lehetőséggel.

A vállalkozóknak a Bizottság álláspontja szerint határokon átnyúló szolgáltatás esetén alkalmazkodni kell a helyi szokásokhoz, ami miatt vagy nem szolgáltatnak, vagy megdrágítják áraikat, ami a fogyasztóknak is rossz; ezt az árat nem kellene feltétlenül megfizetni.⁶⁵ E következtetéssel a magunk részéről nem értünk egyet;

⁶⁴ Javaslat: Az Európai Parlament és a Tanács irányelve a fogyasztók jogairól. COM (2008) 614 végleges

⁶⁵ „A széttagoltság belső piaci hatása kettős. Először is azt eredményezi, hogy a vállalkozások vonakodnak a határon túli fogyasztók részére történő értékesítéstől. A széttagoltság hatásai a vállalkozások számára is érzékelhetőek a kollíziós szabályok, konkrétan a Róma I rendelet miatt, amely arra kötelezi a kereskedőket, hogy a fogyasztók számára legalább a lakóhelyük szerinti ország által nyújtott védelem szintjét biztosítsák. A határon túl értékesíteni kívánó kereskedőnek jogi- és a szabályok betartására irányuló egyéb költségeket kell viselnie a szóban forgó országban lévő fogyasztóvédelem szintjének tiszteletben tartása céljából. Az ilyen költségeket esetleg továbbhárítják a fogyasztóra, vagy ami még kedvezőtlenebb, nem értékesítenek a határon túlra.

Másodszor, a széttagoltság hatása abban nyilvánul meg, hogy a fogyasztók bizalma alacsony a határon túli vásárlásokkal kapcsolatban. A fogyasztói bizalom hiányának számos oka van, többek között a fogyasztók saját jogaikkal kapcsolatos hiányos ismerete, az a képzetük, hogy kevésbé lennének védve, ha külföldi kereskedőtől vásárolnának, illetve, hogy a szabályok érvényesítése és a közvetítés bonyolultabb lenne külföldön. Az Unión belüli fogyasztóvédelem széttagoltsága és az ezzel járó egyenetlen szintje nehézkessé teszi az egész Európára kiterjedő, fogyasztói jogokról szóló felvilágosító kampány folytatását, illetve alternatív vitarendezési mechanizmusok alkalmazását.” SEC (2008) 2545 A bizottsági szolgálatok munkadokumentuma – kísérődokumentum: a javaslat az európai parlament

azt gondoljuk, aki határokon átnyúló szolgáltatást akar nyújtani, igenis jól teszi, ha a helyi fogyasztóvédelmi szabályokkal számol. A belső piac következtében még így is csökkent a fogyasztók védelme; gondoljunk csak arra a nagy mennyiségű, az Unióhoz történő csatlakozásunkat követően hazánkba behozott rossz minőségű árura, amit elvileg Magyarországon az esetek egy részében forgalomba sem lehetett volna hozni, ha azt a belső piac szabályai nem kényszerítik ki. Nem feltétlenül jelent gondot, hogy a kollíziós jog fogyasztóvédelmi szerepe a töredezettség miatt felértékelődik. Ettől függetlenül ugyanakkor azzal egyet értünk, hogy a fogyasztóvédelmi anyagi szabályok rendezése, és egyszerűsítése – akár harmonizálása is – indokolt; tisztábban áttekinthető viszonyokat teremt, ez egyértelmű.

(b) *A javaslat kollíziós rendelkezései.* A javaslat számos kollíziós rendelkezést tartalmaz, melyet a jogalkotás során a későbbi munkadokumentumokban is megtartottak. A Preambulumának (10) preambulumbekzdése szerint „az irányelv rendelkezései nem sérthetik a szerződéses kötelezettségekre alkalmazandó jogról szóló 593/2008/EK európai parlamenti és tanácsi rendeletet (Róma I.)”.

E cikket nem tudjuk hová tenni, hiszen – amennyiben a Róma I. rendelettől eltérő kollíziós szabályokat tartalmaz, már pedig azt látjuk, hogy tartalmaz – a javaslat igenis sértheti a Róma I. rendelet szabályait.

Amennyiben viszont feltételezzük, hogy a javaslat konform a rendelettel, akkor nem kell önálló kollíziós szabályt hozni, mert a kollíziós problémák megítélésére ott vannak a rendelet szabályai.

Az irányelv javaslatának 43. cikke szerint „Ha a szerződésre alkalmazandó jog egy tagállam joga, a fogyasztó nem mondhat le azokról a jogairól, amelyek ennek az irányelvnek a révén megilletik”.

(c) *Róma I. rendelet kontra fogyasztóvédelmi javaslat.* Továbbra is kissé ködös ez a megfogalmazás, melyet az irányelvek szabályozásából vettek át: a szerződésre jogválasztás hiányában alkalmazandó jogról van szó valószínűleg ez esetben is. Amennyiben egy tagállam joga lenne alkalmazandó, az irányelv rendelkezései alól a fogyasztó nem szerződhet ki. A hatását tekintve e rendelkezés megegyezik a Róma I. rendelet 6. cikkében található jogválasztás kizárásával, azzal, hogy ott a külföldi jogot is figyelembe kell venni, itt viszont csak az uniós jogra, annak egy instrumentumára való utalást találunk. A rendelkezés fenntartását ennek megfelelően feleslegesnek ítéljük.

3. Összegzés

Jelen írás Jelen fejezet zárásaként kijelenthetjük: álláspontunk szerint nem volt célszerű a fogyasztóvédelmi kollíziós szabályok Róma I. rendeleten kívüli szabályozását megengedni. Ennek ellenére egyetértünk azon véleménnyel, hogy a jogalkotónak az irányelvi szabályok fenntartására két főbb oka is volt, melyek bizony sokat nyomnak a latba.

és a tanács irányelve a fogyasztók jogairól – a hatásvizsgálat összefoglalása COM (2008) 614 végleges, SEC (2008) 2544, SEC (2008) 2547 2. Probléma meghatározás, 3.

„Az egyik az, hogy a tagállamok közül ugyan egyedül Dániára nem vonatkozik a Róma I. rendelet, de már ez tény önmagában lehetetlenné teszi az irányelvi kollíziós szabályozás egyszerű megszüntetését.

A másik ok pedig, ... hogy a Róma I. rendelet 6. Cikk (1) bek. a) vagy b) pontjának nem megfelelő fogyasztói szerződésekre jogválasztás hiányában irányadó jogot a 4. Cikk határozza meg. Ez azonban azon túl, hogy *jellemzően a vállalat, és nem a fogyasztó szokásos tartózkodási helye jogának alkalmazásához vezet*, nem biztosítja a fogyasztót védő irányelvek kógens szabályainak érvényesülését. Ennek a diszfunkciónak a kizárásában segítenek a 23. Cikk közvetítésével az irányelvek fennmaradt kollíziós szabályai, pontosabban a tagállamok jogában az ezeknek megfelelő speciális egyoldalú kollíziós normák.⁶⁶

Utóbbi problémáról azt gondoljuk, hogy valamilyen módon a fogyasztót védő szabályokat bele lehetett volna „applikálni” a rendeletbe és a rendelet jelenlegi szabályait is lehetett volna módosítani, ez tehát önmagában még nem lehetne megoldhatatlan feladat. Ugyanakkor az irányelvek tárgyi hatályának töredezettsége és szabályozásuk különbségei miatt ez sem lett volna egyszerű, ezzel tisztában vagyunk. Annál is inkább igaz ez, mert a fogyasztói szerződések terén is nagy viták voltak a szöveget illetően; a végső verzió ennek megfelelően nagy kompromisszumok eredményeként jött létre. Nagy hátránya lett volna ráadásul az átvételüknek, hogy esetleg a biztosítási szerződések szabályaihoz hasonló „káosz” jöhetett volna létre.

Ennél is nagyobb gondot jelent ugyanakkor Dánia különállása: ez ugyanis azt eredményezi, hogy – amennyiben a fogyasztói irányelvek vonatkozó szabályait hatályon kívül helyezik – Dánia bíróságai előtt a fogyasztó nem élvez elégséges védelmet. Ebből egy tény következik: Dánia tekintetében az irányelvek kollíziós szabályozását fenn kellett volna tartani. Ezen indokok ellenére azt gondoljuk, hogy a fogyasztóvédelmi irányelvek szabályait valamilyen módon talán mégis át lehetett volna emelni a rendeletbe. Ebben az esetben az egyes tagállamok a rendelet saját jogukba való „átvételekor” (pl. Magyarországon az Nmjt. szabályait a Róma I. renDELETEH igazító törvény elfogadásakor) módosíthatták volna a kapcsolódó normákat. Dánia esetében pedig a fennálló irányelvi szabályozást fenn kellett volna tartani.

A fogyasztóvédelmi jog egységesítése egyértelműen szükséges.⁶⁷ Ennek a folyamatnak lehet egy mellékterméke az irányelvi kollíziós szabályok eltörlése, visszaszorítása. Az új fogyasztóvédelmi javaslat a kollíziós külön utat fenntartja a jövőre nézve is. Mindamellet fejlődésnek mondható, hogy immáron egységes és egyszerű kollíziós szabályt tartalmaz. Természetesen az optimális – jelenleg utópisztikusnak tűnő – megoldás az lett volna, ha hasonló rendelkezést sem tartalmazna.

A jövőben kíváncsian várjuk, mi lesz a fennmaradó, a javaslatból kimaradt – fogyasztóvédelmi és nem fogyasztóvédelmi – irányelvi kollíziós szabályok sorsa, és

⁶⁶ Darázs: A fogyasztói... *i. m.* 127.

⁶⁷ Ez még akkor is így van, ha a magunk részéről szkepsziseink vannak afelől, hogy az új fogyasztóvédelmi irányelvet vajon el tudja-e, el fogja-e fogadni az Unió?

csak remélni tudjuk, hogy e fragmentált rendszert létrehozó jogalkotási mechanizmussal az uniós jogalkotó nem fog élni a továbbiakban.
